

Neo-Realist Perspektiften Doğu Akdeniz ve Enerji Güvenliği

East Mediterranean and Energy Security from Neo-Realist Perspective

Adem Ali İren¹, Melike Atlıç²

Öz

Çalışma, devletlerin enerji politikalarının arka planındaki nedenlere ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan, devletlerin enerji politikaları oluştururken bireysel mi kolektif mi hareket ettiği üzerine odaklanılmıştır. Ele alınan konu, enerjinin öneminin artması, gelişmişliğin ve ilerlemenin yegâne aracı olmaya başlaması nedeniyle ilerleyen dönemlerde devletlerin enerji sahalarına yönelik bakış açılarını ve politikalarını anlamak açısından önemlidir. Enerji toplumlar için gelişme, ilerleme ve refahın en önemli aracı olarak görülmektedir. Enerjinin önem kazanmasıyla devletlerin enerjiye olan bakışları ve bu alandaki politikaları da değişmeye başlamıştır. Enerjiye atfedilen bu önem enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerin, devletlerin ilgi odağı olmasına yol açmaktadır. Günümüzde enerji kaynakları açısından önemli olan bu bölgeler arasında Doğu Akdeniz yer almaktadır. Enerji kaynaklarının dünya üzerinde eşitsiz dağılımı ve enerjiye olan ihtiyacın artması Doğu Akdeniz'de çatışmaların, krizlerin kimi durumda da iş birliklerinin doğmasına yol açmaktadır. Ülkelerin ulusal çıkarlarını ve enerji alanında elde edebilecekleri karı maksimize etmesi enerji açısından zengin bölgelerin ihtilafli bölgeler olmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle aktörler enerji politikaları oluştururken diğer aktörlerin enerji hamlelerini iyi analiz etmeleri gerekmektedir. Bu açıdan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki enerji savaşında atacağı her hamleyi bölge ve bölge-dışı aktörlerin hamleleri ile belirlemektedir. Devletlerin karşılıklı hamleleri, enerji savaşına girerken kuşandıkları silahları (ikili antlaşmalar, sınırlandırma antlaşmaları vb.) hangi temele dayandırdıklarının analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Doğu-Akdeniz, Neo-realizm, Güvenlik.

Abstract

The study aims to explain the background of states' energy policies. In this respect, it should be considered whether the states act individually or collectively while creating energy policies. The subject under discussion is important in terms of understanding the energy policies of states in the future due to the increasing importance of energy. Energy is seen as the most important tool of development, progress and prosperity for societies. With the gaining importance of energy, states' views on energy and their policies in this area have begun to change. The importance attributed to energy causes regions with intense energy resources to be the center of attention of states. The Eastern Mediterranean is among these regions that are important in terms of energy resources today. The unequal distribution of energy resources in the world and the increasing need for energy lead to the emergence of conflicts, crises or cooperation in the Eastern Mediterranean. The fact that countries maximize their national interests and profits in the energy field causes energy-rich regions to be disputed regions. For this reason, while actors are creating energy policies, other actors should analyze their energy moves well. In this regard, Turkey, moves in the Eastern Mediterranean region, is determined based on the moves of other states. States' mutual moves make it necessary to analyze the basis on which the weapons they use when entering the energy war. (bilateral treaties, restriction treaties, etc.).

Keywords: Energy, East-Mediterranean, Neo-realism, Security.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

JEL Codes: P48, F51, F55

Submitted: 03 / 11 / 2021

Accepted: 03 / 02 / 2022

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, ademiren@sdu.edu.tr, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-2369-1177>

² Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, melikeatlg@gmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-8491-6125>

Giriş

Enerjinin, 21.yüzyılda öneminin artması enerji kaynaklarına sahip bölgeleri ön plana çıkarmış ve devletleri ya da genel olarak aktörleri Doğu Akdeniz'e yönlendirmiştir. Enerjide dışa bağımlılık, elde edilecek kaynaklardan en üst seviyede kar sağlama güdüsü, bölgeye yönelen devletlerin kazançlarının ne olacağı gibi birtakım argümanlar devletleri, enerji politikası konusunda ve bu politika temelinde Doğu Akdeniz'de saldırgan kılabildiği gibi iş birliğine de sevk etmektedir. Aktörlerin izleyecekleri politikalarda saldırgan ya da işbirlikçi davranma eğilimi ulusal çıkarları etrafında şekillenmektedir. Enerjinin de devletlerin ulusal çıkarlarının en önemli ayağı olmaya başlaması, keşfedilen enerji rezervlerinin göz ardı edilemez bir oranda olduğu Doğu Akdeniz'de güvenlik ikilemlerine ve bu ikilem etrafında iş birliklerinin oluşmasına neden olmuştur. Genel olarak bakıldığında devletlerin Doğu Akdeniz özelinde yürüttükleri enerji politikaları, neo-realizmin birtakım argümanları ile iç içe geçmektedir. Bu nedenle bölge ülkeleri ve bölge dışında enerji kaynaklarına bağımlılığı olan devletlerin ve aktörlerin bu bölgedeki politikaları neo-realizm açısından incelenecektir.

Enerji, toplumlar için refah seviyelerini artırmanın temel aracı olarak görülmektedir. Enerji kaynakları sayesinde endüstriyel gelişmişliklerine hız kazandıran ülkeler için bu kaynaklara erişim her geçen gün önem kazanmaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında devletler, vatandaşlarına hizmetlerini kesintiye uğramadan sağlayabilmek için temel enerji kaynaklarına erişim yarışına girmiştir. Enerjinin devletler açısından bu denli önemli olması ise enerji politikaları ve güvenliğini ön plana çıkarırken aktörler arasında rekabeti de beraberinde getirmiştir.

Ortaya çıktığı ilk andan itibaren devletlerin vazgeçilmez talepleri arasında yerini alan enerji, zamanla devlet politikalarının ve güvenliğinin temeli olarak anılmaya başlamıştır. Henry Kissinger'in ifade ettiği gibi enerji arzını kontrol eden, tüm kıtaları kontrol etme yeteneğine sahip olacaktır. Bu anlayış çerçevesinde hareket eden devletler için enerji kaynakları, enerji nakil hatları ve enerji imtiyazları son derece önemli konulardır. Petrol, doğalgaz, kömür gibi fosil yakıtların yerine geçebilecek enerji kaynakları bulunana kadar bu kaynakların önemi devam edecek ve aktörler dış politikalarını enerji temelli şekillendirecektir. (Şahin, 2019: 6-7).Dünya üzerinde doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynaklarının tüketiminin artmasının doğal bir sonucu olarak bu kaynaklara erişim için verilen mücadelelerde bir yükseliş gözlemlenmektedir.

Bahsedilen amaç ve hipotez doğrultusunda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde ülkelerin enerjiye olan ilgisi nedeniyle Doğu Akdeniz'in 21.yüzyılda rekabet alanı haline gelmesinin nedenleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise devletlerin Doğu Akdeniz'in artan önemi nedeniyle bölgeye yoğunlaşan ilgisi, ilgisinin nedenleri ve bu ilgi sonucunda ortaya çıkan politikaları, girişimleri ve hamleleri ele alınmıştır. Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde ilk iki bölümde bahsedilen konular neo-realizmin argümanları ile açıklanmıştır.

1. Doğu Akdeniz'in Önemi

Dünya üzerinde gerçekleştirilen ticaretin büyük bir çoğunluğu deniz yolu vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu nedenle deniz hatlarında veya limanlarda ortaya çıkabilecek herhangi bir olumsuz durumda dünya ekonomisinin en büyük darbeyi alacağı bilinmektedir. Günümüzde üretimin, ticaretin ve pazarlamanın istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için denizlere ve enerjiye ihtiyaç vardır. Devletlerin ihtiyaç duyduğu bu iki araç, uluslararası politikada iş birliği ve çatışma konularının enerji arz ve güvenliği etrafında şekillenmesine neden olmaktadır. Devletlerin enerji rekabetine denizlerdeki hâkimiyet yarışının eklenmesiyle enerji havzalarının ve ticaret yollarının önemi uluslararası ilişkilerin ana konuları haline gelmiştir. Kısaca denizler ve enerji arasındaki bu ilişki hem deniz ticaretinde önemli konumda olan hem de enerji kaynakları açısından zengin olan Doğu Akdeniz'in uluslararası rekabetin odağı olmasına yol açmıştır.

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz, zengin ticaret olanaklarıyla en çok devlet kurulan bölgelerden biri olmuştur. Doğu Akdeniz'de devlet sayısının fazlalığı bölgedeki rekabetin ve devletler arası çatışmanın kadim bir gelenek olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ticaret bir bölgenin zenginliğinin bir başka bölgenin zenginliğiyle standart bir ölçü aracıyla değiştirilmesi sayesinde doğrudan etki olarak refahı, dolaylı olarak bilim, kültür ve sanatı geliştirmesi açısından da önemli olduğundan Doğu Akdeniz havzası sadece zengin kaynaklarla değil aynı zamanda dünya medeniyetinin beşiği olarak da anılmıştır. Bu medeniyetler arasında Hititler, Finikeliler, Mısır Uygarlığı, İyonya, Miken İmparatorluğu, Anadolu medeniyetleri, İskender İmparatorluğu, Persler, Romalılar, Selçuklu ve Anadolu Selçuklular ve Osmanlı sayılmaktadır. (Tuğrul,2018: 16-18). Birçok yönden ilklere imza atılan gelişmeler yine bu bölgede ortaya çıkmıştır. Örnek verilecek olursa ilk deniz ticareti ve ilk deniz savaşı bu bölgede yapılmış, yazı, kütüphane, ilk yazılı antlaşma yine bu bölge de hayata geçirilmiştir. (Yıldız, Yaşar, 2012: 20-50).

Bölge Akdeniz, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan bir kavşak görevi görmektedir. Cebelitarık, Türk Boğazları ve Süveyş Kanalını bünyesinde bulundurması nedeniyle dünya ticaret yollarının önemli bir kısmını elinde tutmaktadır. Bu su yolları ile Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu ve Karadeniz ile bağlantı kurulabilmektedir. Dünya deniz ticaretinin büyük miktarı bu bölgeden sağlanmaktadır. Bölgenin sahip olduğu doğal enerji kaynakları ilerleyen dönemlerde enerji koridoru olma ihtimalini artıracığından devletlerin ilgi odağındadır. (Doğan, 2013: 3-4). Bölgenin önemli su yollarını

bünyesinde barındırması aktörlerin bölgeye olan ilgisini artırmaktadır. Bu ise Alfred Thayer Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisi ile açıklanabilmektedir. Mahan, denizlere hâkim olmanın dünya gücü olmak için önemli bir gereklilik olduğunu söylemektedir. Yani deniz hâkimiyetinin sağlanması, bir aktörün dünya hâkimiyetinin ve önemli ve güçlü bir aktör olmasının yolunu açacaktır. Mahan, Rusya kara gücü ile İngiltere deniz gücü arasındaki mücadelenin halen devam ettiğini ve bu mücadelenin Asya'nın 30-40. paralelleri arasındaki bölgeye hâkim olma amacı taşıdığını ileri sürmüştür. Deniz hâkimiyetinin bu mücadelede kara gücüne oranla daha baskın olacağını ifade etmiştir. (İşcan, 2004: 63-64). Deniz hâkimiyeti teorisinin arka planında yüzyıllar boyunca ticaretin deniz yolu aracılığıyla yapılması yer almaktadır. Doğu Akdeniz bu açıdan aktörler için önemli bir bölge olmaktadır. Doğu Akdeniz gibi önemli deniz ticareti güzergâhı olan alanlar üzerinde kontrolün sağlanabilmesi hem dünya gücü olmaya hem bölgede var olduğu belirtilen doğal kaynaklar üzerinde hem de bu kaynakların kullanımı ve ticareti üzerinde etkili bir aktör olma fırsatı sunabilecektir. Kısaca Doğu Akdeniz'in de önemli su yollarına yakın ya da kesişim noktasında olması deniz hâkimiyeti teorisi açısından bakıldığında aktörlerin ilgisini canlı tutmaktadır.

Bölge stratejik önemin yanında enerji güvenliğinde itinayla üzerinde durulması gereken bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bölgede gerçekleşen ticaret döngüsünün en önemli ayağını geçmişte de günümüzde de enerji ticareti oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz ticaret açısından önemli güzergâhları bünyesinde bulundurduğu, önemli bölgeleri birbirine bağladığı ve deniz ticaretinde zaman, mesafe, maliyet önemli unsurlar olduğu için ticaretin incisi olmuştur. Doğu Akdeniz, günümüzde bilinen petrol rezervlerinin %47'sini, doğalgaz rezervlerinin ise %43'ini bünyesinde barındırmaktadır. Bölgenin kendi sahip olduğu enerji kaynakları yanında, dünya petrol rezervlerinin %65'ine sahip Orta Doğu'nun Batıya açılan kapısı olması açısından önemlidir. (Yılmaz, 2020: 30).

2000'li yıllarda Doğu Akdeniz'in önemli doğal kaynaklara sahip olduğunun açıklanması üzerine devlet ve devlet dışı aktörlerin ilgisi bu bölgeye yoğunlaşmıştır. Aktörlerin bu ilgisi zaman zaman aktörler arasında krizlere yol açmaktadır. Dünyanın hemen her yerindeki enerji şirketleri bölge üzerinde özellikle Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Adası, Suriye, İsrail, Mısır ve Lübnan arasında kalan ve tam olarak keşfedilmemiş bölgede büyük miktarda doğalgaz ve petrol rezervi olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamaların ardından bölge, ticaret güzergâhları, kıtaları birbirine bağlayan konumda olması gibi özelliklerine bir yenisini daha ekleyerek enerji sahası olarak görülmeye başlanmıştır. Tüm dünya bu doğal kaynaklardan en fazla karı elde etmek için yarış içerisine girmiştir. (Ünal, 2015: 49). Enerji kaynaklarının bölgede varlığının keşfedilmesi ile bölge ülkeleri Yunanistan, Türkiye, Suriye, İsrail, Filistin, Mısır, KKTC ve GKRY yanında bölge dışı aktörlerin de etkin olmaya ve hâkimiyet kurmaya çalıştığı bölge haline gelmiştir.

Bölge ve bölge dışı aktörler ile devlet dışı aktörlerin Doğu Akdeniz'e yönelmesi sonucu deniz ve enerji güvenliğine bağlı ittifak arayışları geçmişten günümüze devam etmektedir. Ancak günümüzde iki kutuplu bir sistem söz konusu olmamasına rağmen bölgesel ve küresel aktörler çıkarları için ve elde edebilecekleri pay nedeniyle güç mücadelesinde rol almaya çalışmaktadır. Bu ittifaklar ve gruplaşmalar ideolojik ve kültürel olmaktan ziyade daha çok deniz ve enerji güvenliği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Aktörler ideolojik ve kültürel olarak karşıt özellikte olsa bile enerji güvenliği konusunda çıkarları doğrultusunda aynı grupta/ ittifakta yer almaktadır. (Ünal, 2015: 50).

2. Bölge ve Bölge Dışı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları

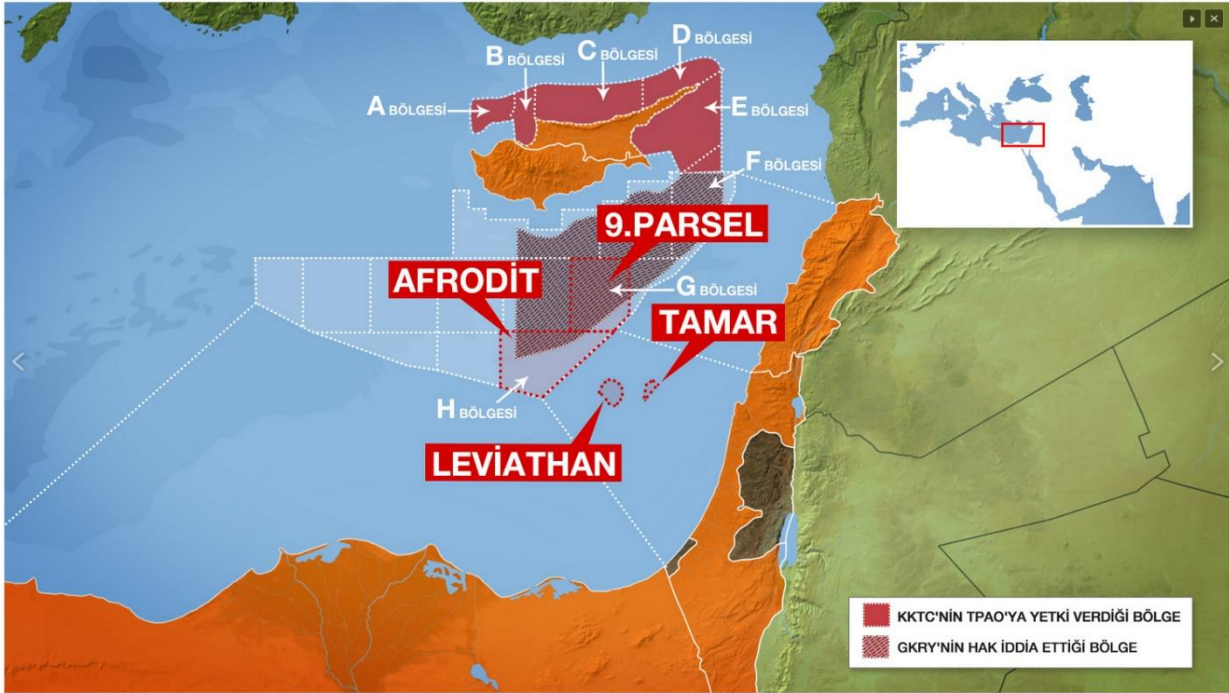
Bölgenin önem kazanması ve enerji kaynakları açısından zengin olduğunun açıklanması üzerine bölge ülkeleri, bölge dışı ülkeler ve örgütler bölgeye olan ilgileri dâhilinde farklı politikalar belirlemiştir. İkili antlaşmalar, münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlandırması, sondaj faaliyetleri gibi politikalar her ülke için ayrı bir anlam ifade etmektedir. Ülkelerin Doğu Akdeniz politikalarında özellikle de MEB sınırlandırması gibi sınırlandırmalarda iki temel seçeneği bulunmaktadır. Bu seçeneklerden ilki, ortak amaçlara yönelik iş birliği yapmaktan, ikincisi bağımsız ve savunmacı bir şekilde çalışmaktır. Ancak bölge üzerinde iş birliği yapılması için ülkelerin ekonomik argümanları oldukça güçlüdür. Bazı aktörler enerji çatışmalarının, bir devletin doğal kaynaklar açısından kazancının diğerinin kaybı olduğu sıfır toplamı bir oyun olduğunu iddia etse de iş birliği aslında tüm tarafların faydalanabileceği bir alandır. Çatışma pahalı olduğundan devletlerin güvenlik harcamalarını artırmasını gerektirir ve bu da kaynakların çıkarılma maliyetini yükseltmektedir. Petrol ve gaz üzerindeki çatışmalar, balıkçılık ve ticari gemi trafiğine de engeller oluşturmakta ve bu ekonomik sektörleri olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan, devletler arasındaki iş birliği ise petrol arama, çıkarma ve sondaj çalışmalarına ilişkin maliyetleri azaltmaktadır. (Stocker, 2012: 582).

Doğu Akdeniz'de yer alan İsrail, Mısır, Lübnan, KKTC, GKRY ve Suriye kıyılarını içine alan havzada zengin hidrokarbon rezervleri bulunması uluslararası enerji kartellerini ve uluslararası politikanın ana aktörlerinin dikkatini bölgeye yöneltmesine neden olmuştur. 2010 yılında ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan çeşitli araştırmalarla Levant havzasında ortalama 1,7 milyar varil petrol ve 122 trilyon metreküp geri kazanılabilir gaz olduğunu ileri sürmektedir. (Schenk, Kirschbaum, vd., 2010). Levant havzası içinde yer alan İsrail'in Tamar ve Leviathan sahalarında ise yaklaşık olarak 900 milyar metreküp rezerv bulunduğu tahmin edilmektedir. Diğer bir rezerv bölgesi olan KKTC ve GKRY açıklarındaki

Afrodit sahasında 198 milyar metreküp, Mısır MEB sahasında bulunan Nil Delta Havzasında ise Akdeniz'in en büyük doğalgaz yataklarının keşfedildiği ilan edilmiştir. Nil Deltasında bulunan ve Mısır'ın keşfettiği Zohr sahasında 850 milyar metreküp ile bölgenin en büyük rezervi bulunmaktadır. (Karagöl, Özdemir, 2017: 13-14). Yayınlanan rapora göre; Kıbrıs ile Girit Adası arasında kalan Heredot sahasında 1,5 ve 2 trilyon metre küp iki ayrı rezerv tespit edilmiştir. Kıbrıs çevresinde ise 8 milyar varil petrolün varlığı tahmin edilmektedir. Son olarak ise Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsünün açıklamalarına göre Lübnan MEB'de, 708 milyar metreküp doğal gazın varlığını tespit edilmiştir. (Duman,2019: 215).

Bölgede hidrokarbon kaynakların ortaya çıkması devletlerin ve uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmiştir. Bu andan itibaren devletler tek taraflı ilan ve antlaşmalarla bölgede yetkilerini belirlemeye çalışmıştır. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye ise etkin bir politika yerine tepkisel bir politika benimsemiştir. Bölgede Türkiye, Yunanistan ve GKRY arasında sık sık tartışma ve sorunlar meydana gelerek enerji güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bölgede MEB alanları ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusu sıklıkla tartışmalara hatta krizlere neden olmaktadır. Bölgede bulunan devletler tüm kıyıdaş devletlerle antlaşma yapmak yerine tek taraflı ya da ikili antlaşma yolunu seçmektedir. Bu açıdan bölgede şimdiye kadar GKRY, Libya, Suriye, Lübnan ve İsrail MEB ilanında bulunmuştur.

Doğu Akdeniz'deki enerji arama çalışmaları çok erken dönemlerde başlamıştır. İsrail, 1960'tan itibaren bölgede petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına devam etmektedir. 1999'da Noa sahasında, 2000'de ise Mari- B alanında hidrokarbon yatağı keşfetmiştir. Ancak İsrail'in çalışmalarına rağmen Doğu Akdeniz'de geniş enerji yatakları olabileceği Mısır tarafından ileri sürülmüştür. ENI isimli İtalyan şirketi 1961'de Mısır açıklarında Belayim adı verilen sahada petrol bulunduğunu ilan etmiştir. Bahsi geçen şirket 1967'de Mısır açıklarında başka bir saha olan Abu Madi sahasında da doğalgaz yataklarının varlığını açıklamıştır. Nil deltasında sondaj çalışmaları yapan Shell, 2004'te NEMED sahasında büyük miktarda hidrokarbon rezervi olduğunu açıklamıştır. Doğalgaz ihraç eden Mısır, 2013 itibarı ile günlük enerji üretiminin %80'e yakını Akdeniz'den karşılamaktadır. (Sünnetçioğlu, 2011: 159-160). Mısır açıklarında gerçekleşen bu keşiften sonra bölgedeki enerji arama çalışmaları hızlanmıştır. Amerikan Noble Energy şirketi ve İsrail'in Anver, Delek Drilling, Isramco ve Dor şirketleri TAMAR-1 olarak adlandırılan alanda 2009 başlarında önemli miktarda doğalgaz rezervi olduğunu ilan etmiştir. Ardından aynı yılın Mart ayında İsrail, Dalit-1 sahasında da doğalgaz bulunduğunu açıklamıştır. (Gürel,Mullen vd., 2013).

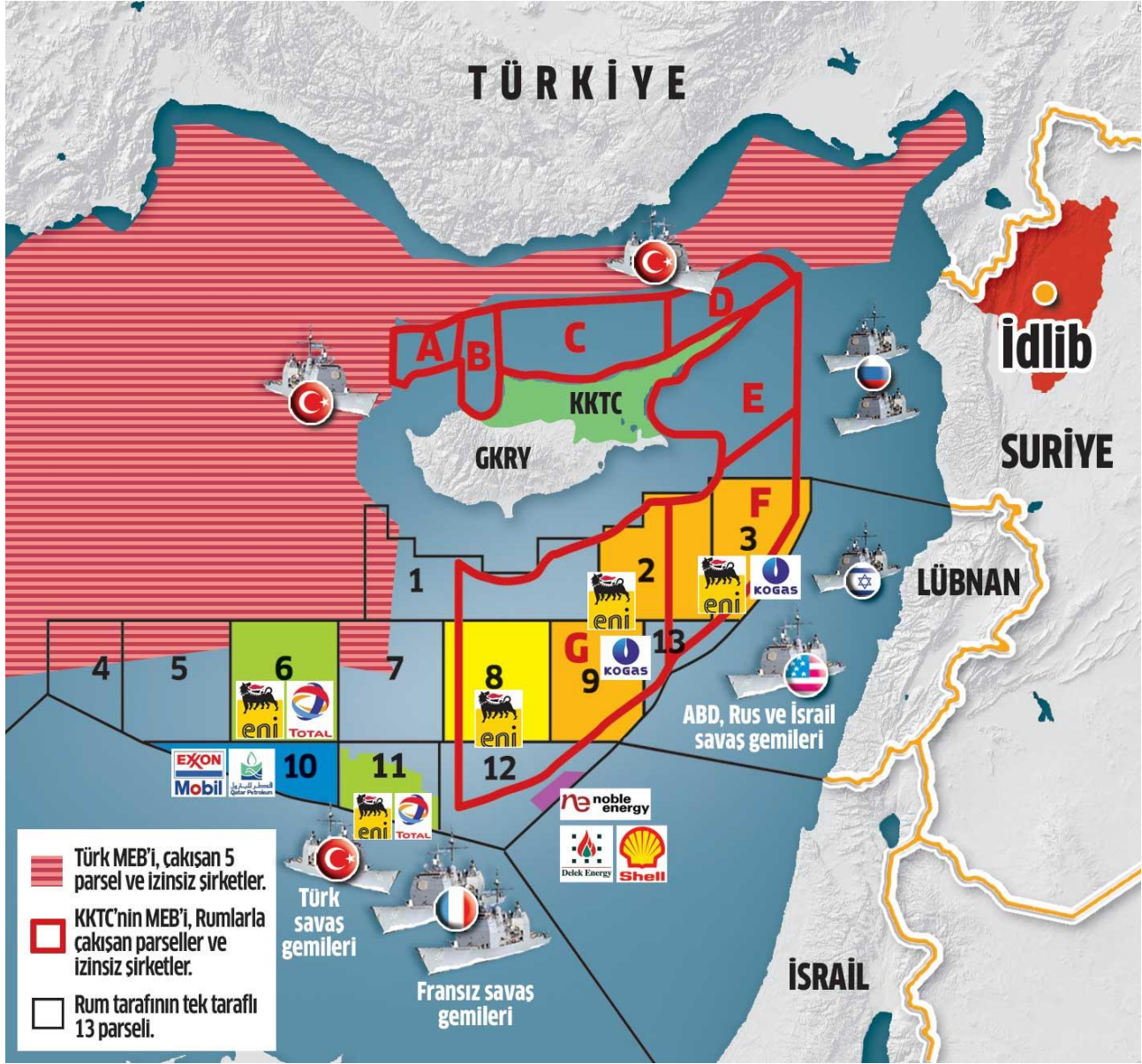

Şekil 1. Doğu Akdeniz Enerji Rezervleri (Kedikli, Çağlayan: 2017)

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının uluslararası alanda enerji gündemine girmesi 2000'li yılların başında yoğunluk kazansa da ilk çalışmalara girişen diğer bir devlet 1979 yılında başlayan çalışmalarıyla GKRY'dir. Bu dönemde GKRY, Mısır ile petrol arama antlaşması imzalamıştır. Ancak Türkiye'nin tepki göstermesi ve BM'nin devreye girmesi ile GKRY geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bu başarısız adımın ardından bölgedeki enerji potansiyelinin yeniden gündeme gelmesi 2003 yılında KKTC tarafından Kıbrıs adasının çevresinde dünyanın en zengin petrol yataklarının olduğunu tespit edildiğini açıklaması ile gerçekleşmiştir. Yapılan bu açıklama ile Doğu Akdeniz uluslararası gündemde önemli bir bölge halini

almıştır. (Çalık Orhun, 2017: 41). Erken dönem başlayan petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri 21.yüzyılda da katlanarak ve kimi zaman aktörler arasında krizlere neden olarak devam etmektedir. Enerji ihtiyacının her geçen gün artması, teknolojik gelişmişlikte yaşanan ilerlemeler, nüfus artışı ve ülkelerin enerjide dışa bağımlılığı gibi etkenler bu arama çalışmalarının ve bölgede yaşanan krizlerin arka planını oluşturmaktadır.

Doğalgaz ve petrol rezervlerinin olduğu açıklamalarının ardından GKRY, bölge üzerinde etkisini artırmak ve bölgeyi çevrelemek için girişimlerde bulunmuştur. 1974'te Kıta Sahaneliği Antlaşmasını imzalayarak kendi kıta sahanlığını ilan etmiş ve 1993'te ise kara sularını gösterir koordinatları BM sunarak deniz yetki alanlarını oluşturmuştur. 2000'li yılların başında ise bölgeye kıyıdaş devletlerle temas kurmaya başlamıştır. Suriye ve Mısır ile 2003, Lübnan ile 2010 ve İsrail ile 2011 tarihinde MEB ilanında bulunmuştur. Ardından 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak kaydı ile Kıbrıs Cumhuriyeti adına Birleşmiş Milletlere 200 millik MEB ilanını gerçekleştirmiştir. (Kedikli, Deniz, 2015: 40).

Şekil 2. Doğu Akdeniz'de Çakışan Parseller ve İzinsiz Şirketler (Karadayı, 2020)

GKRY, 2006'da adanın güneyinde kalan bölgede iki ve üç boyutlu sismik araştırmalara başlamış ve 2007'de çıkardığı bir yasa ile petrol ve doğal gaz arama amaçlı 13 adet ruhsat sahası ilan etmiştir. Bu sahalarda ABD, İtalya, Kore, Fransa ve Rusya enerji şirketlerine ruhsat vermiştir. (Peker, Oktay vd., 2019:97). Ancak GKRY'nin kendi sahasında olduğunu iddia ettiği ve şirketlere çalışma ruhsatı verdiği parseller hem Türkiye hem de İsrail'in MEB alanları ile çakışmaktadır. Türkiye'nin tepkilerine rağmen deniz tabanında sismik araştırmalara ve uluslararası şirketlerle anlaşmalara devam etmiştir. Bu sahalarda petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerinde 2, 3 ve 9 numaralı alanda İtalyan ENI ve Güney Kore menşeli KOGAS'a, 10 ve 11 numaralı alanda Fransız TOTAL ve Rus NOVATEK'e, 12 numaralı Afrodit sahası olarak adlandırılan

alandaki ABD'li enerji şirketi NOBLE Energy'e ruhsat verilmiştir. Ancak 9 numaralı parsel İsrail ve Lübnan arasında yetki uyuşmazlığı konusunda sorunlu bir bölgedir. Ayrıca 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 13. parseller hem Türkiye ile GKRY arasında hem de İsrail ile GKRY arasında MEB kapsamında anlaşmazlıkların yaşandığı alanlardır. 2011'de ABD şirketi Noble Energy'nin 12.parselde önemli miktarda rezerv tespit ettiği açıklanmış ve GKRY bundan ilham alarak ikinci bir ihaleye gitmiştir. İhaleye çıkan parsellerden 1,4,5,6 ve 7 numaralı parselin bir bölümünün Türkiye'nin kıta sahanlığı ile doğrudan çakıştığı alanlardır. Diğer yandan 1,2,3,8,9 ve 13.parselin -daha sonra bahsedilecek olan- KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat alanlarıyla çatışmaktadır. Türkiye'nin tepkilerine rağmen 2005'te deniz tabanında sismik araştırmalara başlayan ülke 2011'de kendi inisiyatifleriyle ruhsatlandırma yaparak bölgede sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Başlattığı sondaj faaliyetlerine 2014 yılında birçok uluslararası şirketle anlaşma yaparak hız kazandırmıştır.

GKRY'nin başlattığı ikinci tur ihale de 2,3,5,6,7,8,9,10 ve 11 numaralı parsellere on beş teklif gelmiştir. Parsellere gelen tekliflerde münferit şirketler Fransa, Kanada, GKRY ve İsrail merkezli şirketlerdir. Ayrıca ihalede konsorsiyum halinde teklif veren şirketler de söz konusudur. Bu şirketler ise; ABD, Kanada, İngiltere, Rusya, Fransa, İsrail, Güney Kore, Malezya, Avustralya, Endonezya, Hollanda, İtalya ve Lübnan merkezlidir. Başlatılan ihale kapsamında 2013'te Fransız Total şirketine 2,3 ve 9 numaralı parselde hidrokarbon yatağı arama ruhsatı verilmiş ve bu ruhsat ilerleyen yıllarda 10 ve 11.parseli de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. GKRY'nin 2011'de başladığı sondaj faaliyetlerini aynı yılın Eylül ayı sonuna yetiştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun ardında üç amacı bulunmaktadır. İlk olarak adanın güney ve kuzey kesimindeki liderlerin bir araya gelerek Ekim ayına kadar yoğunlaştırılmış müzakereler sonucunda Kıbrıs sorununun önemli bir noktaya gelmeyi kararlaştırmıştır. Uzlaşmanın sağlanamaması halinde BM Genel Sekreterinin olaya dâhil olarak müzakereleri yoğunlaştırmasının kararlaştırılması Rum kesimi tarafından hoş karşılanmayan bir durum olarak görülmüştür. Bu nedenle Kıbrıs sorunu konusunda üzerinde baskı hisseden GKRY, sondaj faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Çünkü sondaj çalışmalarına Türkiye'nin tepki verdiği ve tepkisini artıracaklarını bilen GKRY, Türkiye'nin saldırgan ve uzlaşmadan uzak bir ülke olduğu algısını yaratmayı amaçlamaktadır. Rum kesimi tarafından güdülen diğer bir amaç, sorunun karadan denize taşınarak çıkmaz bir hale gelmesidir. Son amacı ise ülkenin içine girdiği ekonomik darboğazı aşmaktır.

GKRY, ikili antlaşmalar yoluyla MEB alanları belirlemiş, ülkeler ile ittifaklar yapmış ve rezerv olduğunu açıkladığı alanlarda ruhsatlandırma girişimlerinde bulunmuştur. Türkiye ve KKTC'nin haklarını ihlal eden bu girişimler haricinde ise potansiyel ve Kıbrıs adası etrafında mevcut olan gaz rezervlerinin Batı aktarılması konusunu AB Projesi haline getirmeye çalışmıştır. Bu hususta olası gaz koridorunun Kıbrıs- Girit- İtalya üzerinden geçirilerek Avrupa'ya ulaştırılacağını ve böylece AB'nin Türkiye ile Rusya'ya ihtiyacı kalmayacağını dile getirmiştir. GKRY, diğer bölge ülkeleri ve bölge dışı aktörlerle ikili ilişkilerini geliştirip Türkiye'nin saf dışı bırakıldığı projelerin hayata geçirilmesi için uğraşmakta ve Vasilikos projesi ile bu amaca hizmet etmek istemektedir. Projenin hedefi Afrodit ve Leviathan sahasındaki petrolün kurulacak bir tesisle Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşımaktır. Bu projenin hedefinin yerine getirilmesi için projenin başarılı bir şekilde tamamlanması gerektiğinin farkında olan GKRY, antlaşmaları ve projeyi güvence altına almak için ABD ve Fransa'ya askeri üs kurma yetkisi tanımıştır. Fransa, ABD ve AB gibi bölgeye ilgisi olan bölge dışı aktörler Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan ile yakın iş birliği halindedir. Öyle ki; GKRY'nin ABD ve Fransa'ya askeri üs yetkisi vermesi, Yunanistan, İsrail, Fransa, Almanya ve ABD arasında tatbikatların yapılması ve Almanya, İngiltere ve AB komisyonu tarafından Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerinin yasa dışı olduğunun açıklanması bu savın gerekçeleridir. Türkiye açısından bakıldığında, enerjide dışa bağımlılığın azaltmak, döviz talebini düşürmek ve enerjide ticaret merkezi olmak ülke açısından önemli olduğundan karşısındaki çok ülkeli bloğa rağmen bölgede etkin olmaya çalışmaktadır.

Diğer yandan GKRY ülkenin içinde bulunduğu ekonomik darboğazı aşmak, Türkiye ve KKTC'yi enerji denkleminin dışında tutmak ve enerjide önemli bir aktör haline gelebilmek için birtakım projelerde yer almak için çaba harcamaktadır. Türkiye ve KKTC'nin haklarını ihlal eden bu girişimler haricinde ise potansiyel ve mevcut gaz rezervlerinin Batıya aktarılması konusunu AB Projesi haline getirmeye çalışmaktadır. Bu hususta olası gaz koridorunun Kıbrıs- Girit- İtalya üzerinden geçirilerek Avrupa'ya ulaştırılacağını ve böylece AB'nin Türkiye ile Rusya'ya ihtiyacı kalmayacağını dile getirmiştir. (Kutlay, 2011:4-6). Vasilikos projesiyle ise Afrodit ve Leviathan sahaslarındaki petrolün kurulacak bir tesisle Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşınmayı amaçlamaktadır. (Yorulmaz, 2019: 82-83). GKRY, antlaşmaları ve projeyi güvence altına almak için ABD ve Fransa'ya askeri üs kurma yetkisi tanımıştır. Fransa, ABD ve AB gibi bölgeye ilgisi olan bölge dışı aktörler Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan ile yakın işbirliği halindedir. Öyle ki; GKRY'nin ABD ve Fransa'ya askeri üs yetkisi vermesi, Yunanistan, İsrail, Fransa, Almanya ve ABD arasında tatbikatların yapılması ve Almanya, İngiltere ve AB komisyonu tarafından Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerinin yasa dışı olduğunun açıklanması bu savın gerekçeleridir.

Bir diğer bölge ülkesi İsrail'in Doğu Akdeniz'e yönelik politikalarının arka planında yeni enerji kaynaklarının ihracatıyla gelirini artırmak ve enerjide dışa bağımlılığını bitirmek yer almaktadır. Bu amaç çerçevesinde İsrail, Yunanistan ve GKRY ile hareket etmektedir. Filistin, Lübnan ve Türkiye'ye karşı ekonomik ve siyasi hamleler gerçekleştirmektedir. İsrail'in Leviathan ve Tamar sahaları AB'nin alternatif enerji tedarik alanları olarak görüldüğünden İsrail ile AB arasında da ilişkiler söz konusudur. Bu hususta EastMed projesi ön plana çıkmıştır. Bahsi geçen proje ile bölgedeki doğalgazın GKRY, Yunanistan ve İtalya üzerinden Avrupa'ya ulaştırılarak AB'nin enerjide dışa bağımlılığının azaltılması hedeflenmektedir.

Bu nedenle proje AB tarafından da desteklenmektedir. (İstikbal, Boyraz,2019: 76). Bahsedilen boru hattı ile yılda 16 milyar metreküp doğal kaynağın Avrupa'ya taşınması hedeflenmektedir. Şimdilik harita üzerinde olan projenin 2025 yılında hayata geçirilmesi için çalışılacağı açıklanmıştır. (Tsakiris, Ulgen vd.,2018: 24).

Bölgedeki enerji konusunda önemli ülkelerden bir diğeri Mısır, hızlı nüfus artışı nedeniyle enerji talebinde de hızlı bir yükseliş yaşamaktadır. Zengin enerji kaynaklarına sahip Afrika ve Ortadoğu bölgelerinin ortasında yer alan Mısır, ilk petrol çalışmalarına 1860'ta Kızıldeniz kıyılarında başlamıştır. Bu bölgede keşfettiği petrol ve doğalgaz rezervleri ile enerjinin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. İlk petrol arama çalışmalarına 19.yüzyılda başlayan Mısır, 1956'da kurduğu ulusal petrol şirketi EGPC ile bölgede petrol üretiminde önde gelen ülkelerden biri olmuştur. 1970'li yıllarda doğalgaz üretimine başlayan ülkenin 2000'li yılların başına kadar doğalgaz üretimi yalnızca iç tüketimi karşılayacak seviyede gerçekleşmiştir. 2015 yılında Zohr sahasında 850 milyar metreküp miktarında zamanının en büyük rezervini keşfetmiştir. (Karagöl, Özdemir,2017: 16-19).

Mısır, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları konusunda tıpkı İsrail gibi GKRY ve Yunanistan ile hareket etmektedir. 1979 yılında GKRY ile Mısır arasında petrol arama antlaşması imzalanmış ve imzalanan bu antlaşma Türkiye'nin tepkileri ardından askıya alınmıştı. Ancak Mısır'da darbe ile yönetime gelen Sisi, bu planı tekrar gündeme getirmiştir. Darbe sonrası Mısır ile Türkiye arasında bozulan ilişkileri fırsat bilen GKRY ve Yunanistan, Mısır ile yakınlaşmıştır. Üçlü arasındaki ilişkilerin gelişmesi ile Mısır, Türkiye'yi Kıbrıs açıklarındaki sondaj çalışmalarına devam etmesi halinde askeri güç kullanmakta tehdit etmiştir. Açıklamaların ardından Mısır ile GKRY arasında doğalgaz boru hattı antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Afrodit sahasında çıkarılacak gazın Mısır'a taşınması için boru hattı inşa edilmesi ve bu hattın 3 yıl içinde tamamlanması planlanmıştır. (İstikbal, Boyraz, 2019:7).

Bölgede aktif diğer bir ülke Yunanistan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve belirlenmesi için Girit, Kaşot, Kerpe, Meis ve Rodos hattını esas alarak ortay hatta dayalı bir sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsam doğrultusunda Libya ve Mısır ile görüşmelere başlamıştır. Yunanistan amaçladığı bu sınırlandırma ile Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya körfezinde dar bir alana hapsedmeye çalışmaktadır. Yunanistan'ın sınırlandırmayı hedeflediği kıta sahanlığı ve MEB alanının kabul edilmesi ve gerçekleştirilmesi durumunda Türkiye'nin MEB alanı sınırlandırılacak ve yaklaşık 41.000 km²'lik bir alana sıkıştırılarak tahmini 104.000 km² 'lik bir kayba yol açarak deniz yetki alanlarını kısıtlayacaktır. (Yaycı,2012: 19-24).

Lübnan Doğu Akdeniz'de 107 mil kıyısı olan bir ülkedir. 2000'li yıllarda iç karışıklıklar ve bölgedeki ülkelerle aralarında yaşanan sorunlar nedeniyle MEB alanında bulunan doğal kaynaklar üzerindeki faaliyetlerine başlayamamıştır. Diğer yandan birçok ülke gibi enerjide dışa bağımlıdır. İsrail'in keşfedilen deniz sahaları üzerindeki hak iddiaları Lübnan'ın ekonomik, siyasi yapısını zayıflatmanın yanında enerji arz güvenliğini de tehlikeye sokmaktadır. Lübnan'ın iç siyasi yapısının etnik kökene dayanması alınacak kararları yavaşlatmaktadır. Bu konuda yaşanan sıkıntı ve İsrail'in tutumları bir araya gelince Lübnan'ın yeni enerji rezervlerinde arama-çıkarma çalışmalarının ertelenmesine neden olmaktadır. (İstikbal, Boyraz,2017: 77).Lübnan, 2004'te itibaren hidrokarbon çalışmalarına başlamıştır. 2010'da petrol ve doğal gaz araştırma kanununu meclisinde kabul etmiştir. Ardından yine aynı tarihte deniz kullanım alanlarını BM'e bildirmiştir. 2013'te Lübnan'a ait rezervlerin 865 milyar metre küp olduğu saptanmıştır. Bu saptamanın ardından Lübnan 2017'de Fransız, Rus ve İtalyan şirketlere arama ruhsatı vermiştir. (Duman,2019:219). Lübnan'ın bu girişimi İsrail tarafından hak ihlali olarak değerlendirilmiştir.

Doğu Akdeniz'in en önemli gaz üreticisi Suriye, 1998'de İsrail'in çalışmalarından ilham alarak araştırmalarına başlamıştır. 2003 yılında karasuları, MEB, kıta sahanlığı alanlarını düzenlemiş ve karasularını 12 deniz mili, MEB'ini 200 deniz mili olarak belirleyip BM'ye sunmuştur. Bununla birlikte kendi MEB alanında sismik araştırma izinleri vermeye başlamıştır. Ancak 2011'de ülkede patlak veren iç savaş Suriye'nin girişimlerinin yarıda kalmasına neden olmuştur. Çatışmaların ve istikrarsızlığın sona ermesi ardından Suriye'nin Doğu Akdeniz'de etkin olması beklenmektedir. Bu beklentinin nedeni ise ülkenin sahip olduğu kaynakların bölgedeki tüm rezervlerin büyük çoğunluğunu oluşturmasıdır. (El-Katiri, El-Katiri,2014:6). ABD Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SSI)'nün ortaya koyduğu raporda Suriye kıyılarında 1,7 milyar varil petrol ve 3,5 trilyon metre küp doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Bu rezervin ise Doğu Akdeniz'deki tüm rezervlerin üçte biri oranında olduğu iddia edilmektedir. 2016 yılında yayınlanan bir rapora göre ise Suriye sınırları içinde ispatlanmış gaz rezervi 300 milyar metreküptür. (Acar, Yılmaz,2018:605).

Noble Energy şirketi ile Kıbrıs çevresindeki enerji kaynaklarında aktif olmaya çalışan aktörlerden biri haline gelen ABD, GKRY'nin girişimlerini desteklemekte ve Rum yönetimi ile yakın işbirliği kurmaktadır. GKRY ile olan ilişkilerinin yanında enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden taşınması gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu nedenle ikili arasında arabulucu rol oynadığı görülmektedir. Ek olarak Rusya ve Çin'in bölgedeki etkilerinin artmasının ABD'nin çıkarlarını zayıflatacağını ve bölgedeki istikrarın bozulacağını ifade etmektedir.

Bölge ve bölge dışı devletler yanında devlet dışı aktörler de enerji kaynakları nedeniyle Doğu Akdeniz ile ilgilenmektedir. Bu aktörler arasında yer alan AB'nin, enerjiye olan bağımlılığında en büyük tedarikçisi Rusya'dır. Birlik enerji ihtiyacının

%71'lik kadar büyük bir kısmını Rusya'da sağlamaktadır. Enerji güvenliği ve politikasına önem veren AB, GKRY'nin Birlik üyeliği ardından Doğu Akdeniz'deki etkisini bu ülke ile ilişkileri sayesinde artırmaya çalışmaktadır. (Örnek, Baransel,2016: 23-24).2011 yılında GKRY tarafından başlatılan sondaj faaliyetlerinde AB'nin GKRY'ni destekler tavrı dikkat çekmektedir. GKRY'nin faaliyetlerin BMDHS ve uluslararası hukuka uygun olduğunu ifade eden Birlik, Türkiye'nin Birlik üyesi bir ülkeye karşı şiddet kullanmaktan kaçınmasını da salık vermektedir. Bu açıdan Birliğin açıklamaları ve tutumlarında dikkat çeken husus, Doğu Akdeniz'de aktif olmanın yolunu GKRY gibi hem Doğu Akdeniz'de yer alan hem de Birlik üyesi ülkeler olan ülkelerle ilişkiler temelinde sağlamaya çalıştığıdır. Böylesi bir ortamda yalnız kalan Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını enerji güvenliğinin sağlanmasının önemi nedeniyle iyi kurgulanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. AB'nin Doğu Akdeniz'e olan ilgisi ve GKRY gibi bölgede etkin olan ülkelerle işbirliği Rusya tarafından olumlu karşılanacak gelişmeler değildir. Çünkü Birliğin, yeni keşfedilen enerji rezervi bölgelerinde aktif olamaya çalışması Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacağı gibi bu durum Rusya'nın çıkarlarına da ters düşecektir. Çünkü Rusya'nın doğalgazı dış politika malzemesi olarak kullandığı bilinen bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında doğalgazın Rusya tarafından dış politika malzemesi olması hem AB'nin hem de Rusya'nın enerji alanında kaygılanmasına ve politika çeşitliliğine gitmesine yol açacaktır.

Doğu Akdeniz'e ilgisi olan bölge dışı ülkelerden Rusya, bölgeye özellikle Avrasyacılık politikası kapsamında dâhil olmaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz, Avrasya'nın güney batı kanadı olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bölgeye müdahale etmesinin en temel nedeni ise doğalgaz sattığı ülkelerin yeni keşfedilen bölgeye yönelmesi sonucu ekonomisinin etkilenecek olmasıdır. Öyle ki en önemli pazarları Türkiye ve Avrupa'nın Rusya'dan uzaklaşması bahsi geçen tehlikeyi ortaya çıkaracağından bölge ülkeleri özellikle de İsrail ile ikili ilişkileri geliştirmektedir. (Örselli, Babahanoğlu,2019:395).

Çin, Doğu Akdeniz'de kurmaya çalıştığı etkisini bir diğer bölge dışı ülke Rusya ile ilişkiler kapsamında yürütmeye çalışmaktadır. Diğer yandan ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının ulaşım hatları ve sıvılaştırma faaliyetleri için ise GKRY ile temas halindedir. (Örselli, Babahanoğlu,2019:392-396). Çin'in yoğun nüfusu ve teknoloji alanında yaşadığı gelişmeler enerjiye duyduğu ihtiyacı her geçen gün artıracaktır. Bu nedenle hem küresel bir güç olarak diğer güçler karşısında yer almak hem de artan enerji ihtiyacını karşılamak için doğal enerji kaynakları bulunan bölgelere yönelmektedir. Doğu Akdeniz'de bölge veya bölge dışı aktörlerle giriştiği işbirliklerini bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir.

3. Türkiye'nin Enerji Politikasında Doğu Akdeniz'in Önemi ve Bölge Politikaları

Her ülke gibi Türkiye de son dönemlerde enerji ihtiyacı artan ülkelerden biridir. Bu ihtiyacı karşılamak için gerekli adımları atması ve enerji kaynakları açısından zengin bölgeler üzerindeki politikalarını temkinli bir şekilde geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye, tükettiği enerji kaynaklarının büyük bir çoğunluğunu ithal etmektedir. Bu nedenle uluslararası alanda enerji sektöründe yaşanan gelişmeler, krizler veya dalgalanmalar ülkeyi doğrudan etkilemektedir. Ülke en çok enerji tüketen bölge Avrupa ile en çok enerji üreten Azerbaycan, Irak, İran, Doğu Akdeniz gibi bölgelerin arasında yer almaktadır. Bu nedenle çevresinde gerçekleşen enerji politikalarındaki değişimler Türkiye tarafından iyi analiz edilmeli ve bu alanda yaşanan değişikliklere karşı duyarlı olunmalıdır. (Aydın,2016:550). Ancak ülke dışa bağımlı bir ülke olma konusunda dezavantajlarla karşılaşsa da bulunduğu coğrafi konum nedeniyle enerji pazarı olmaya aday bir ülkedir. Diğer yandan Türkiye, İtalya'dan sonra bölgenin en büyük ekonomilerindedir. Sahip olduğu Türk Boğazları ile jeostratejik bir öneme sahiptir. Ayrıca Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip ülke olmanın yanında 1960 yılında kurulan KKTC'nin kurucu antlaşmaları gereği Kıbrıs adası üzerinde garantör bir devlet pozisyonundadır. (Sandıklı, Budak, vd.,2013:2-6).

Nüfus artışı ve ekonomik büyüme enerji talebini artıran etkenler olduğundan Türkiye'nin yüksek büyüme oranı ilerleyen dönemlerde enerji tüketimini artıracığı için enerji ithalatında da artışın yaşanması öngörülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin enerji tüketim oranı artarken üretim artış hızı değişmemektedir. Üretim tüketim arasında artan bu fark Türkiye'yi enerji alanında sıkıntıya sokarak dışa bağımlılığını artıracaktır. Türkiye'nin 2018 yılı doğalgaz tüketimine bakıldığında %47,3'lük, petrol tüketimine bakıldığında %48,6'lık bir oran kaydedilmiştir. (BP,2020: 21-34).

OECD ülkeleri içerisinde son 10 yılda en hızlı enerji talep artışına ulaşan ülke Türkiye'dir. Ülke petrolde %92, doğalgazda %98 ve kömürde %50 oranında dışa bağımlıdır. Bu nedenle enerji arz güvenliğini sağlamak enerjide dışa bağımlı ülkeler için özellikle de Türkiye için öncelikli politika hedefleri arasındadır. Enerji arz güvenliğinin sağlanması yalnızca enerjide dışa bağımlılığı azaltmamakta ithalin ülke ekonomisine yaptığı baskıyı da alt seviyelere indirmektedir. Bu nedenle Türkiye enerji arz güvenliğini sağlamak için kaynak tedarikinde çeşitlenmeye gitmek, alternatif güzergâhlar oluşturmak, enerji verimliliğini artıracak teknolojik altyapıyı geliştirmek, enerjide ticaret merkezine dönüşmek ve en önemlisi ülke hudutları içinde petrol ve doğalgaz arama, sondaj faaliyetlerini güçlendirmek gibi bazı stratejiler benimsemiştir. Bu stratejik hedef doğrultusunda ise Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis isimli iki sismik arama gemisi ve Fatih sondaj gemisini envanterine katılmıştır. (Şahin,2019:8-10). Bahsi geçen son strateji ve bu stratejinin meyvesi olan arama- çıkarma ve sondaj gemileri Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de var olmasına ve bölgede gelişen olayları yakından takip etmesine zemin hazırlamıştır.

Türkiye için, Doğu Akdeniz'e enerji-politik açıdan bakıldığında, üç açıdan ele alınması gerekmektedir. Birincisi, Türkiye'nin petrol ve doğal gaz teminine ilişkin bağlantıları açısından durum önemlidir. İkincisi, 2023 hedefleri arasında yer alan enerji terminali olma hedefi açısından, Doğu Akdeniz bağlantılı hatların nasıl olduğu, olası yeni hatların hangi bölgelerden geçeceği ve Türkiye'nin önerdiği terminal liman olan Ceyhan'ın bu hatlarla bağlantısı dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Üçüncüsü ise yeni enerji kaynak bölgelerinde ve olası hatlarda egemen olacak aktörlerin Türkiye ile olan ilişkileri önemli konular arasında yer almaktadır. (İşeri, Bartan,2019:114-115).Sonuç olarak Türkiye'nin enerji politikası ikili ilişkilerde bulunma ihtimali olan aktörlerin stratejileri ve bu aktörlerin son zamanlarda önemi artan Doğu Akdeniz'e yönelik politikaları çevresinde gelişmektedir.

Kaynaklara erişim, hammaddeyi çıkarma ve işleme, sondaj faaliyetleri aktörler arasında deniz yetki alanı ve MEB alanı sınırlandırma konusunda uyumsuzlukları ortaya çıkarmıştır. Türkiye açısından bakıldığında Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyumsuzluğunun ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bahsi geçen uyumsuzluğun birincisi, GKRY ve Yunanistan ikilisi ile yaşanmıştır. Bu iki ülke Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına hapsedmek istemektedir. İkincisi ise GKRY'nın Kıbrıs ile uyumsuzluğunu denize yaymasıdır. Öyle ki deniz yetki alanları sınırlandırmalarında GKRY, Kıbrıs'ı tek başına temsil etmekte ve Ada'nın doğal kaynaklarını tek başına kullanmak istemektedir. (Başeren,2015: 30-33).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenliği ve yetki alanları konusundaki sorunlar aslında Türkiye'nin Yunanistan, Suriye, İsrail, Filistin, Mısır ve GKRY arasında kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir antlaşmanın bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Dahası Türkiye, 1985 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1983 BMDHS'ne taraf değildir. Ulusal mevzuatta ise MEB düzenlemeleri bulunmamaktadır. (Başeren,2010:3-27). Yalnızca karasuları konusunda ulusal mevzuatta düzenlemeler bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin attığı en önemli adım Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklarına TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F isimli dört sahada ruhsat ve arama izni taleplerini 9 Ağustos 2007 tarihli Resmi Gazete ile ilan etmesi olmuştur. TPO/XVI/A sahası, güneyde Anadolu ile Mısır kıyılarına ve doğuda 32-16-18 meridyenine dayanan ortay hat noktasına göre çizilen bir Türk kıta sahanlığı ve MEB bölgesini üstü kapalı bir şekilde ilan etmiştir. (Taşdemir,2012:14).

Türkiye'nin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması üç bölgede ele alınmaktadır. Birincisi; Türkiye, Lübnan, Suriye ve KKTC 'nin bulunduğu bölge temellidir. Günümüze kadar Suriye ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hiçbir antlaşma bulunmamaktadır. Kıta sahanlığı ve MEB yan sınırının değerlendirilmesi bölgede doğal kaynak bulunup bulunmadığına göre gerçekleştirilmelidir. Türkiye ile Suriye bitişik iki ülke olmalarından dolayı deniz yan sınırının belirlenmesi esasına göre sınırlandırma yapılmalıdır. Kıyıları bitişik olan iki ülkenin karasuları yan sınırı eşit uzaklık çizgisi esas alınarak belirlenir. Böylece kuzey- güney yönünde uzanan bir kıyıya dik olacak şekilde belirlenen 12 mil genişliğindeki karasuları sınırının bittiği yerden MEB ve kıta sahanlığı sınırı başlayacaktır. (Doğru,2015:542).

İkincisi; Türkiye- KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Bu bölgede eşit uzaklık ilkesi temel alınarak yapılan ve 21 Eylül 2011'de imzalanan Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Antlaşması bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu bölgeden oluşmaktadır. Bu alan en problemli bölgedir. GKRY ve Yunanistan'ın bu bölgeye yönelik tutumları uluslararası deniz hukuku kararları ile çelişmektedir. Yunanistan, Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis adalarını birleştiren hattı esas almaktadır. GKRY ise tüm adayı temsil ettiğini iddia ederek Mısır ve Lübnan'la MEB antlaşması imzalamıştır. Bu iki girişim Türkiye'nin etki ve yetki alanlarını sınırlandırmak üzere yapılmıştır. Türkiye ve GKRY arasındaki sınırlandırmanın ortay hatta göre saptanarak daha sonra kıyı uzunluğu ile oranlanıp sınırın doğuya çekilmesi şeklinde yapılmalıdır. Sınırın bölgenin güney batıya doğru hangi noktaya gideceği ise Türkiye-Mısır sınırlandırmasına göre saptanmalıdır. Bu sınır ise eşit uzaklık prensibine göre saptanmalıdır. Son olarak Türkiye- Yunanistan sınırlandırması ise iki ülkenin ana kara coğrafyalarına göre belirlenmelidir. (Aydın,2016:55).

2011 yılında GKRY basınında Amerikan Noble Energy Şirketinin Kıbrıs açıklarında petrol arama faaliyetlerine ilişkin haberler yoğun bir şekilde yer almaya başlamış ve bahsi geçen şirket bu faaliyet için hazırlıklara girişmiştir. Bu gelişmelerin ardından Türkiye, bu yönde bir faaliyetin kabul edilemeyeceğini açıklamıştır. Ancak Türkiye'nin açıklama ve itirazına rağmen GKRY bu faaliyetleri hayata geçirmiştir. GKRY'nin ABD enerji şirketi ile giriştiği bu faaliyetin ardından Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Antlaşma imzalanmıştır.64 İmzalanan antlaşma ile iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırının çizildiği, ada üzerinde Türk ve Rum kesiminin eşit haklara sahip olduğu belirtilerek bu antlaşmanın GKRY'nin faaliyetleri sonucunda imzalandığı vurgulanmıştır. Ek olarak bir sonraki adımın KKTC tarafından Adanın çevresindeki deniz alanlarında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları verilmesi olacağı ifade edilmiştir. (T.C.Dışişleri Bakanlığı,2011).

Şekil 3. Türkiye Kıta Sahaneliği (Acer, 2019)

Türkiye ve KKTC'nin bu girişimlerinin GKRY'ni durdurulması neticesinde, imzalanan antlaşmada bahsi geçen TPAO şirketine Kıbrıs açıklarında arama ve çıkarma ruhsatı KKTC tarafından verilmiştir. KKTC yaşanan gelişmeler ardından BM Genel Sekreterliđi'ne bir öneri listesi sunarak Kıbrıs sorunu çözümlenene kadar aramaların eş zamanlı ertelenmesini, ertelenemiyorsa ikili arasında arama izin konularını ele alacak bir komisyonun kurulmasını, sondaj faaliyetlerinden elde edilecek gelirin Kıbrıs sorununun çözümünde gerekli olan finansman için kullanılmasını teklif etmiştir. KKTC tarafından gerçekleştirilen bu girişim Türkiye tarafından da desteklenmiştir. Ancak hem öneriler listesi hem de KKTC- Türkiye arasındaki sınırlandırma antlaşması GKRY tarafından yasadışı bulunarak kınanmıştır. (Başeren,2015: 36-37).

GKRY, bölgedeki kıta sahanlığı / MEB alanlarını ya ikili antlaşmalar ya da tek taraflı olarak sınırlandırmıştır. KKTC ve Türkiye'nin hakları göz ardı edilerek tek taraflı öne sürülen sınırlandırma ABD, AB ve Rusya tarafından desteklenmesinden dolayı Türkiye ve KKTC, bu bölgede yalnız kalmaktadır. Esasen GKRY, kıta sahanlığını karşılıklı kısımları olan devletler aksine karar vermedikçe ortay hatta göre belirlenmek zorundadır. Ancak GKRY'nin bu kuralı ihlal ettiği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye, GKRY'nin hak ihlalinde bulunduğunu ve bu sınırlandırmanın geçersiz olduğunu ileri sürmektedir. Fakat bu iddialara rağmen Türkiye'nin dar bir alana hapsedilmeye çalışıldığı görülmekte ve GKRY tarafından UADHS'ne göre yapıldığı ileri sürülen sınırlamaya karşı çıkmanın Mısır'ın haklarının ihlali olduğu belirtilmektedir. GKRY ve Mısır arasında kıta sahanlığı ile ilgili antlaşmaya varılması Türkiye'nin etki alanını kısıtlayacaktır. Bölgede en uzun kıyı şeridine sahip olmanın yanında kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyasla olan devletlerin birbiri ile işbirliği yapma mecburiyeti bulunmaktadır. Bu nedenle MEB sınırlandırmasının bölge ülkeleri arasında hakça ilkelere göre yapılması gerektiği ifade edilmektedir. (Pazarcı,2014:254).

GKRY, bölgede Türkiye'nin yetki alanlarını sınırlandırma amacıyla bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmektedir. Özellikle Yunanistan ve İsrail ile olan yakın ilişkilerini 2018 yılında başka aktörlerle genişletmeye çalışmaktadır. Bu süreçte GKRY'nin Fransa'yı da sürece dahil ettiği görülmektedir. İkili arasında 2007'de savunma alanında bir işbirliği antlaşması imzalanmıştı ve bu antlaşma 2018'de genişletilerek Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerinin birlikte yürütülmesi ve güvenliğin sağlanması hükmü getirilmiştir. Bu doğrultuda Fransa bölgeye savaş gemilerini göndererek GKRY'nin bölgede egemenliği güçlendirmiştir. Diğer yandan GKRY, Türkiye'yi sınırlandırma kapsamında ilişkilerini Katar ve Suudi Arabistan'la da geliştirmiş, İtalya, Güney Kore, Fransa, İsrail, İngiltere'nin bölgede petrol şirketleriyle temasa geçmiştir. (Bayraklı,2019:276-279).

GKRY tarafından girilen bu politikalar ve işbirliklerine Türkiye tarafı notalarla cevap vermiştir. Ancak sondaj ve arama çalışmalarının tüm itirazlara rağmen devam etmesi karşısında Türkiye, bu faaliyetleri engelleyememiştir. GKRY tarafından kendi MEB sahası olarak belirlenen 3 nolu parselde faaliyet gösteren İtalyan ENI şirketinin sismik araştırma gemisinin faaliyetleri Türk deniz kuvvetleri tarafından engellenmiştir. Ardından ise Türkiye'ye ait Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi taciz edilmiştir. Türkiye'nin bölgede faaliyet gösteren aktörlere karşı elini güçlendiren asıl gelişme, Güney Kore'den alınan Fatih sondaj gemisidir. Barbaros Hayrettin Paşa ve ilk yerli sismik gemisi olan Oruç Reis ile bu yeni gemi arama ve sondaj çalışmalarında dışa bağımlılığını azaltmıştır. (Bayraklı,2019:181-182). Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri genel olarak diğer aktörlerin hem Doğu Akdeniz'deki ittifakları hem de aktörlerin Türkiye'ye karşı uyguladığı politikalar çerçevesinde devam etmektedir.

GKRY, Yunanistan ve Mısır bölgede yalnızca arama çıkarma ve sondaj faaliyetleri ile değil askeri açıdan da etkili olmaya çalışmaktadır. Bu açıdan bölgede gerek bu üç ülke gerekse bölge dışı ülkelerin de katılmasıyla askeri tatbikatlar yapılmaktadır. Medusa 6, Bright Star tatbikatları bunlardan bazılarıdır. Bu girişimler üzerine Türkiye bölgeye yönelik faaliyetleri hızlandırmaktadır. Türkiye deniz yetki alanları içinde hidrokarbon çıkarma faaliyetlerine başlayacağını ilan etmiş ve ilk olarak Barbaros Hayrettin Paşa gemisiyle Doğu Akdeniz'de sismik araştırmalara başlamıştır. Ardından TPAO şirketinin sondaj gemisi Fatih bölgeye intikal etmiştir. Böylece Türkiye'nin sondaj gemisine sahip on ülkeden biri haline geldiği kamuoyuna duyurulmuştur. (Telci,2019:117).

Türkiye, GKRY ve Yunanistan'ın bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalar yoluyla MEB ilanında bulunması ve kendi haklarıyla birlikte KKTC'nin haklarının da görmezden gelinmesinin ardından bölgeye yönelik politikalarını yoğunlaştırmıştır. Başlangıçta KKTC ile sınırlandırma antlaşması yapan Türkiye, kendi MEB alanında arama, çıkarma, sondaj faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Son olarak ise 27 Kasım 2019'da Libya ile uluslararası hukuktan doğan haklarını muhafaza edebilmek için "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasını" imzalamıştır. Böylece iki ülkenin Akdeniz'deki karşılıklı kıyıları arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırıldığı açıklanmıştır. Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren mutabakatın metnine eklenmiş bir haritada Akdeniz'deki kıta sahanlıkları ve MEB alanlarının sınırları koordinatlandırılmıştır. Yapılan antlaşmaya göre iki ülke MEB'indeki olası doğal kaynakların işletilmesi amacıyla iki ülke arasında işbirliği yapılacağı ve herhangi bir ülkenin üçüncü bir ülke ile sınırlandırma antlaşmasına gideceği durumlarda karşılıklı bilgilendirme ve müzakere etme hakkının bulunmasına karar verilmiştir. (Acer,2019: 11-12).

Doğu Akdeniz'deki haklarını ve çıkarlarını korumaya çalışan Türkiye, bölgede etkin olabilmek için sadece Libya ile antlaşma yapmamış veya bölgeye sismik araştırma ve sondaj gemileri yollamamıştır. Aynı zamanda Türkiye bölgede harekât da yürütmüştür. Bu harekâtlardan en önemlisi dünyada enerji güvenliğine yönelik yapılan ilk deniz harekâtı olan Akdeniz Kalkanı Harekâtı'dır. 1 Nisan 2006'da başlatılan harekât, BTC Petrol Boru Hattı ile küresel ölçekte enerji dağıtım merkezi haline gelen İskenderun Körfezi'ni kapsayacak şekilde Doğu Akdeniz'e odaklanmıştır. Akdeniz'de deniz alanlarında petrol taşımacılığının güvenliğini sağlamak, risk ve tehditleri bertaraf etmek, NATO'nun bölgedeki deniz güvenliğini içeren girişimlerini desteklemek ve muhtemel deniz yetki alanlarında boy göstermek amacı taşıyan harekâta deniz kuvvetlerine bağlı yüzer ve uçar unsurlar katılmaktadır. Harekât ile şüpheli gemiler tespit edilmekte ve bu gemilerin Türk limanlarına girmesi durumunda gerekli arama ve kontrol işlemleri yapılmaktadır. Harekât, BMGK'nin terörü en büyük tehdit gören, terörizmi destekleyenleri kınayan, böyle bir desteği yasaklayan 1373, 1540 ve 1566 sayılı kararları çerçevesinde icra edilmektedir. Genel olarak bakıldığında Harekât kısaca deniz güvenliğini sağlamaya yönelik bir harekâttir. (Özgen, 2013: 110-112). Böylece Türkiye bölgede hem diğer aktörlerin karşı hamlelerinden doğacak zararları veya riskleri ortadan kaldırmaya çalışmakta hem de bölgede Türkiye'nin de olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır. Nasıl ki Türkiye karşıtı blok bölgede firkateynleri ile güç gösterisi yapıyor ve Türkiye ile KKTC'nin haklarını gasp etmeye çalışıyorsa Türkiye de var olan haklarını ve çıkarlarını bu girişimleri ile güvence altına almaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki politikaları ve diğer ülkelerin bölgede yürüttükleri faaliyetleri sonucunda Türkiye'nin haklarının korunabilmesi için bazı önemli noktaları savunması gerekmektedir. Bu iddialar; sınırlandırma yapılacağı durumlarda anlaşmanın temel ilke kabul edilmesi, kıta sahanlığı sınırlandırması durumunda doğal uzantı temel alınan ilke olması, sınırlandırmada hakkaniyet ilkesi gözetilerek yapılması, sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulanır olması, adaların sınırlandırma sırasında özel nitelikte olması ve Doğu Akdeniz'in yarı kapalı deniz olarak kabul edilmesinin gerekliliği şeklinde sıralanmaktadır. (Kütükçü, Kaya,2016:94). Bölgede Yunanistan ve GKRY'nin yapacağı deniz yetki alanı

sınırlandırma antlaşmalarına karşı Türkiye'nin yapabileceği hamleler ise araştırma ve sondaj faaliyetlerine yönelik devlet uygulamalarına devam etmek, Türkiye üzerinden geçecek enerji projeleri için girişimlerde bulunmak, işbirliği yapmak, bahsi geçen iki ülkenin Mısır ile yaptığı anlaşmalara karşı tedbirler almak, Suriye ve Libya'ya karşı aktif politikalar geliştirmek ve Rusya'nın stratejik hamlelerine karşı işbirliği ve ortak menfaat alanları yaratmak şeklinde sıralanabilir. (Ünal, 2015: 59-60). Kısaca Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının bölge ülkelerinin aktif politikaları çerçevesinde şekillendiği ve bölgedeki politikaların karşılıklı hamleler etrafında yürütüldüğü görülmektedir. Türkiye, bölgede aktif rol alan devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin politikalarını iyi analiz ederek enerji güvenliğini güvence altına almalıdır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası değerlendirildiğinde başlangıçta aktif bir politika izlemediği görülmektedir. Bu pasiflik gerek uluslararası antlaşmalara taraf olmaması gerekse bölgede MEB antlaşması yapmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Zamanla özellikle GKRY'nin bölge üzerindeki politikaları ve Türkiye'ye karşı kurduğu ittifakları, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikasının aktifleşmesinin zeminini oluşturmuştur. Başlangıçta notalar, eleştiri ve itirazlarla ülke politikalarına karşı durmaya çalışan Türkiye, politika değişikliğine giderek sismik araştırma gemileri, kıta sahanlığı antlaşmaları, mutabakatlar ve bölgeye yönelik harekâtlar çerçevesinde etkisini artırmaya başlamıştır. Bunun en önemli nedeni ise daha sonra değinilecek olan güvenlik ikilemidir.

4. Doğu Akdeniz Politikasının Neo-Realizm ile Uyumu / Uyumsuzluğu

1979 yılında Kenneth Waltz'un argümanları ile uluslararası gündeme gelen neo-realizm, 21.yy'da Doğu Akdeniz çerçevesinde yürütülen enerji savaşlarında teorinin yalnızca teoride kalmayıp pratiğe dönüşebileceğini göstermiştir. Çünkü teorinin birçok argümanını Doğu Akdeniz'de yaşanan mücadelelerde görmek mümkündür.

Neo-realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısı üzerinde durmaktadır. Yapısal realizm olarak da bilinen neo-realizme göre çatışmaların kökeni insan doğasında değil sistemin anarşik yapısındadır. Uluslararası sistemde temel aktörler devletlerdir ve politikalar devlet merkezli yürütülmektedir. Devletler için en önemli argüman ulusal çıkarlarıdır. Bu nedenle uluslararası alanda temel aktör olan devletler arasında çıkar çatışmaları vardır. Bahsi geçen çıkar çatışmasının sonunda ise uluslararası sistem anarşik bir yapıya dönüşür. Anarşik sistemde devletler varlıklarının devamını sağlayabilmek için güvenliklerini temin etmek zorundadır. Bu noktada ise önemli olan devletlerin imkanları ve fırsatlarıdır. Yani devreye güç girmektedir. Neo-realizmde güç salt kendi başına bir amaç değildir. Bunun yerine devletlerin bekalarını ve varlıklarını sürdürebilmek ve güvenliğini tesis edebilmek için kullandıkları araçtır. (Çetinkaya:249). Güç, insanların doğaları gereği peşinde koştukları yüce değerden çok kullanışlı bir araç ve devletin amaçlarını güvence altına almak için gerekli görülen bir kavramdır. (Waltz,2001: 35-37).

Neo-realistlere göre sistemin yapısı bir kez oluştuktan sonra aktörlerin kontrol edemediği, bağımsız ve üstün bir güç halini almaktadır. Devletler bu yapıyı etkileyemediği gibi bu yapıdan etkilenmektedir. Yapı bazı davranışları cesaretlendirirken yapıya uymayanları da cezalandırmaktadır. Devletlerin tercihleri sistemin dayatması tarafından sonradan oluşmaktadır. Diğer yandan sistemde uyulmak zorunda olan kuralların nereden geldiği veya nasıl oluşturulduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca kurallar vardır ve devletler hayatta kalmak için bu kurallara uymak zorunda kalmaktadır. (Bozdağlıoğlu, Çınar, 2004: 65-66).

Neo-realizmin öne sürdüğü anarşizm, merkezi bir yönetimin olmadığı uluslararası sistemdir. Yani küresel bir otoritenin ya da örgütün olmadığı bir ortamdan söz edilmektedir. Devletlerin güvenliğini teminat altına alabilecek kendi kendine harekete geçebilen bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu nedenle devletler kendi güvenlikleri sağlamak zorundadır. Diğer yandan üstün bir otoritenin yokluğu güçlü devletlerin saldırgan bir politika izlemesine de yol açmaktadır. Ek olarak uluslararası örgütler devlet güvenlikleri sağlama konusunda zorlayıcı bir güce sahip olmadıklarından inandırıcı değildir. (Karabalut, 2016:62). Neo-realistler uluslararası kurumların savaşı önlemede rollerinin başarısız olduğuna inanmaktadır. Çünkü kurumların devlet çıkarları ve uluslararası sistemin dayattığı sınırlamaların bir ürünü olarak görülmektedir. Devletlerin işbirliği yapıp yapmayacağı ya da rekabet edip etmeyeceğini belirleyen devletlerin üye olduğu kurumlar değil çıkarlarıdır. (Baylis, 2008:77).

Enerji güvenliği ve politikalarını güvence altına alacak bir örgüt mevcut düzende bulunmamaktadır. Bu açıdan bölgeye yakın olmanın avantajını kullanan GKRY, teorinin öne sürdüğü güçlü devletlerin saldırgan politika izlemesi argümanında olduğu gibi saldırgan politikalara yönelmektedir. GKRY'nin saldırgan politikalarının ardında yatan güç ise, ABD, AB, Rusya, İngiltere ve bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinden doğmaktadır. Bir nevi bir kutup oluşturan GKRY, gücünü de bu kutuptan almaktadır. Diğer yandan AB'nin bir örgüt olarak Doğu Akdeniz'deki olaylara bakış açısı dikkat çeken bir husustur. Örgütler çıkarlara ve onlara hâkim olan devletlerin önceliklerine göre hareket etmektedir. AB, enerjide dışa bağımlılığını ortadan kaldırmak için Türkiye-GKRY, Türkiye-Yunanistan arasındaki krizlere objektif yaklaşamamakta ve Türkiye karşıtı bir tutum sergilemektedir. Teorinin örgütlerle ilgili varsayımları hem enerji alanında üst otoritenin olmaması hem de AB'nin Doğu Akdeniz politikası ile somut bir hal almıştır.

Teori savaş veya çatışma durumunu güvenlik ikilemi ile açıklamaktadır. Bir aktörün diğer bir aktörü tehdit olarak algılaması ve silahlanması durumunda tehdit olarak görülen devlette silahlanmaya gidecektir. Ancak bu silahlanma algılanan tehdidi yok etmemektedir. Bu durum uluslararası sistemde güvenlik ikilemini ortaya çıkarmaktadır. (Çetinkaya:249). GKRY ve Yunanistan'ın uzun yıllar Türkiye'yi tehdit olarak görmesi ve Doğu Akdeniz'de enerji kaynakları üzerinde ortak işbirliği yapması neo-realizmin öngörüsü olan silahlanma girişimine benzemektedir. Bahsi geçen ülkelerin sözde silahlanma eğilimleri, diğer bölge ülkeleri ile antlaşmalar yaparak Türkiye'ye karşı ittifak oluşturması ve Türkiye'nin bahsi geçen bölgeden uzaklaştırılması çerçevesinde gerçekleşmektedir. Sondaj faaliyetlerine başlaması, yabancı şirketlere ruhsat vermesi ve bölge ülkeleri ile MEB sınırlandırma antlaşmaları yapması enerji güvenliği konusunda Türkiye'nin tehdit olarak görüldüğünün göstergesidir. Konu enerji güvenliği açısından ele alındığında neo-realizmin öngördüğü silahlanmanın MEB antlaşmaları, sondaj faaliyetleri vb. girişimler olduğu görülmektedir. Enerji güvenliğinde temel silah olan enerji kaynaklarına erişim ve enerji ihtiyacını karşılama, her iki ülke açısından da bir güvenlik ikilemi ortaya çıkarmıştır.

Neo-realizme göre devletler kendi çıkarlarını düşünür ve rasyonel davranır. Bu nedenle nispi kazanca odaklanan devletler işbirliğine girdiklerinde kimin daha çok kazanacağına odaklanırlar. Çıkarı ve ulusal güvenliği her şeyin üzerinde olan temel aktör devletler, birbirine güvenmez ve uzun süreli işbirliğine yanaşmazlar. (Çetinkaya:250). Devletler anarşik bir ortamda kendi güvenliklerini kendi çaba ve gayretleriyle inşa etmek ve devam ettirmek zorundadır. (Waltz, 1986:108-109). GKRY'nin Mısır'la yaptığı MEB antlaşması bu duruma bir örnektir. Çünkü Mısır MEB alanı, GKRY ile yaptığı antlaşma sonucunda küçülmüştür. GKRY bir işbirliği söz konusu olduğunda kendi kazancından çok karşı tarafın ne kazanacağına kafa yormaktadır. Bu konuda Waltz'un görüşüne göre bir devlet işbirliğine gireceği takdirde karşı taraftan daha az kazanacaksa işbirliğine girmemelidir. Çünkü olası işbirliğinden kazançlı çıkan aktörlerin, artan güç ve kapasitelerini ne yönde ve ne zaman kullanacağını kestirmek mümkün değildir. Sonuç olarak devletlerin sistem içindeki en önemli amaçları güvenliklerini sağlamak ve hayatta kalmaktır. Bunun için ise gerekli tedbirleri almaya yönelecektir. (Karabulut, 2016:62).

Mısır'ın kazancının GKRY'nin kazancından az olması GKRY açısından önemlidir. Çünkü Mısır, Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının olduğunu tespit eden ve açıklayan ilk devletlerdendir. Ayrıca enerji konusunda önemli ülkelerden biri olan Mısır, petrol arama çalışmalarına 1860'larda birçok ülkede önce başlayarak avantaj kazanmıştır. Petrol arama çalışmalarına alışkın olan bir ülkenin engellenememesi gücünü ve kapasitesini ne yönde kullanacağını kestirilememesine yol açacaktır. Bu nedenle GKRY tarafından Mısır'ın bu avantajlı konumu ve güçlenme ihtimali MEB sınırlandırması sürecinde yetki alanlarının kısıtlanması ile engellenmeye çalışılmıştır.

Devletler rakipleri için daha kötü sonuçlar ortaya çıkardığı sürece, kendileri için kötü sonuçlar doğurabilecek çatışmalara girmeyi tatmin edici bulmaktadır. (Jackson, Sorensen,2010:60). Neo-realizmin bu öngörüsüne en önemli örnek EastMed projesidir. Proje Türkiye'yi dışarıda bıraktığı için ülkeler tarafından karlı görülmektedir. Ancak Türkiye'nin dışarıda bırakıldığı bir güzergâh projeye taraf ülkeler açısından daha fazla maliyet ile sonuçlanacaktır. Ancak Türkiye'nin bölgede dar bir alana sıkıştırılması ve Türkiye'nin elde edeceği kazancı en aza indirecek girişimleri, projenin maliyetinden daha önemli görülmektedir. Kısaca Türkiye'nin bu süreçten kaybederek ya da diğerlerine oranla daha az kazanarak çıkmasını ekonomik olarak nispeten zarara uğrayacakları bir projeye tercih etmektedirler.

Uluslararası sistemin üzerine kafa yoran ve bu sistemin göreceli güçleri açısından farklılık gösteren devletlerden oluşan anarşik bir sistem olduğunu öne süren Waltz, uluslararası sistemin benzer birimlerden oluştuğunu iddia etmektedir. Her devletin ulusal savunma, ekonomik düzenleme gibi işlevleri yerine getirmek zorunda olduğunu ifade etmektedir. Devletler arasındaki farklar güç ve yetenek temelli bir farklılıktır. (Donnelly, 2005:35). Doğu Akdeniz özelinde değerlendirildiğinde bölge ülkeleri, bölge dışı ülkeler ve örgütler ortak amaç olan enerji güvenliğine, tedarikine ve kazanca odaklanarak benzerlik göstermektedir. Bahsedilen fark ise Suriye örneğiyle açıklanabilir. Hem iç karışıklıklarla hem de enerji güvenliği ile uğraşabilecek gücünün olmaması anarşik hava hâkim olan Doğu Akdeniz'de sahneye geç çıkmasına yol açmıştır.

Uluslararası sistemin anarşik ortamında devletlerin öncelikli amacı olan güvenliğin tesisi sonrasında devletler, diğer hedefleri ve amaçları peşinde koşacaktır. Devletler en önemli amaçları olan güvenliği askeri güç ile sağlamaktadır. Ancak askeri güç dışında gücün ekonomik boyutu da önem kazanmıştır. (Pınar, 2014:62). Böylece neo-realizm güvenliği yalnızca askeri güvenliğin kapsamadığını ekonomi- politığın de bu sürece ve çalışmalara dâhil olduğunu kabul etmiştir. Bu değişim tehditlerin nereden, kimden ve ne şekilde geleceğinin bilinmediği bir sürecin başlaması ile iyice keskinleşmiştir. Devletler artık çok kutuplu düzende tehdidi oluşturan nedenleri kestirememekte ve askeri güvenliğin yanında ekonomi gibi diğer alanlarda da güvenlik tesis etmeye başlamaktadır.

Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi neo-realist yazarlar sistemde var olan anarşi geçmişte olduğu gibi gelecekte de devam edecektir. Ayrıca neo-realistler, uluslararası politikada savaşın ortaya çıkma ihtimalinin doğal bir süreç olduğunu ve acımasız bir rekabet sürecini içerdiğini varsaymaktadır. (Baylis, 2008:72). Savaşın doğal bir süreç olması günümüzde de enerji savaşları özelinde dikkat çekmektedir. Her ne kadar fiili bir savaşa varmasa da enerji bağlamında Doğu Akdeniz'de devam eden enerji savaşları ittifaklar, işbirlikleri, ikili antlaşmalar veya diğer devletleri bölge dışına itmek ve kazancını minimum seviyeye indirecek girişimler bir nevi yeni yüzyıl savaşı olarak görülmektedir. Enerji bağımlılığı ile artan

enerji savaşlarının gelecek dönemde ihtiyaçların daha da artması ve enerji kaynaklarının tükenmeye başlaması gibi sebeplerle devam edeceği öngörülebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Sanayi Devriminden itibaren gelişmelerini, ilerlemelerini ve refah seviyelerini artırmayı doğal kaynaklara ve enerjiye bağlayan devletler, 21.yüzyılda bu kaynaklara olan bağımlılıkları nedeniyle kaynak açısından zengin sahalara hücum etmiştir. Her aktör, bu alanlara ilgisini artırırken kendi ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliklerini en üst seviyede korumayı amaçlamaktadır. Enerjide dışa bağımlı ülkeler bu bağımlılıklarından kurtulmak veya enerji tedarikçilerini çeşitlendirmek için kaynak zengini bölgelerde varlığını kanıtlamaya çalışırken enerji üreticisi ülkeler, enerji sağladıkları pazarları kaybederek ilerlemelerine balta indirmek istememektedir. Bu nedenle günümüzde Doğu Akdeniz üzerinde ihtilafların, krizlerin ve işbirliklerinin yoğun bir şekilde yaşanmasına tanık olmaktadır.

Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde önemli bir bölge olmuştur. Ancak 21.yy'da bu değer ve önem katlanarak devam etmektedir. Bu artışın nedeni ise çalışma boyunca değinilen enerji kaynakları açısından zengin olması, önemli boğazları bünyesinde barındırması ve önemli kanalları, okyanusları ve denizleri birbirine bağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Doğu Akdeniz'in önemi ve bölgede yaşanan ihtilafların artması muhtemeldir. Kaynak açısından zengin her bölge, teknolojik faaliyetlerin gelişmesi yoluyla arama-çıkarma, sondaj faaliyetlerinin uygulama alanı olmuştur. Diğer yandan teknolojik gelişmenin hammaddesi olan enerji kaynakları, teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak daha fazla araştırılmaya başlanmıştır. Kısaca enerji kaynakları teknolojinin hem itici gücü hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle küreselleşme ile tehditlerin ne olduğu, nereden ve ne zaman geleceğinin belirsiz olması devletleri her türlü güvenlik önleminin en üst seviyede sağlanması gerekliliğini ortaya çıkardığından enerji güvenliği ulusal çıkarın ana teması haline gelmiştir. Devletlerin ulusal çıkarları ve bu çıkar etrafında temellendirdikleri enerji güvenliği, ülkeler arası yakınlaşmalar, krizler ve çatışmaları ortaya çıkarmıştır. Her ülkenin ulusal çıkarı ön planda olduğu için enerji alanında elde edilecek karlar ya da karşı tarafın elde edeceği karın miktarı ülkelerin odak noktası olmuştur. Örneğin GKRY ve Yunanistan, bölgede attıkları adımları kendi kazançlarından ziyade Türkiye'nin kaybı etrafında atmaktadır. Diğer yandan Türkiye'nin KKTC ile olan bağılılığı GKRY'nin Türkiye'yi bir tehdit olarak algılamasına da neden olmaktadır. Bu durum ise güvenlik ikilemi paradigmasını ortaya çıkararak enerji savaşlarına sirayet etmektedir. Türkiye'nin enerji alanında tehdit olarak görülmesi GKRY'nin diğer bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalar, projeler yapmasını doğurmaktadır. Hatta EastMed projesi gibi projelere Türkiye, diğer ülkelerin enerji güvenliğine tehdit oluşturacağı fikriyle dâhil edilmemektedir. Türkiye açısından bakıldığında ikili antlaşmalar, projeler, işbirlikleri ile dışarıda bırakılması karşı bir tehdit olarak görülmektedir. Bu nedenle GKRY'nin Türkiye'yi tehdit olarak attığı ilk adım Türkiye tarafından da tehdit olarak algılanmış ve politikaların bu yönde kurulmasına neden olmuştur.

Neo-realizmin öne sürdüğü güvenlik ikilemine en iyi örneklerden birisi Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının pasifken bölge ülkelerinin politikaları doğrultusunda aktif politika izlemeye başlamasıdır. Doğu Akdeniz'de pasif ve geri planda başlayan Türkiye, başta GKRY ve Yunanistan olmak üzere diğer bölge ve bölge dışı aktörlerin politikasıyla enerji savaşlarında sahip olduğu araçları değiştirmiş ve aktif politikaya dönmüştür. GKRY'nin kıta sahanlığı ve deniz yetki alanları antlaşmaları, bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalara girmesi enerji savaşlarında GKRY'nin ilk silahı olmuştur. Bu silahlanma Kıbrıs Adasının çevresinin GKRY tarafından parsellere ayrılarak ruhsat ve arama- çıkarma faaliyetleri için açılması ile devam ederek Türkiye'nin politikalarını etkilemiştir.

Türkiye'nin deniz alanında yapılan uluslararası antlaşmalara taraf olmaması ve Doğu Akdeniz konusunda pasif kalması bu alandaki yetkilerinin de pasif kalmasına neden olmuştur. Devletlerin bölge üzerinde yaptığı sınırlandırma antlaşmalarına yalnızca notalar göndererek tepki vermiştir. KKTC ile yaptığı kıta sahanlığı sınırlandırması antlaşması uluslararası alanda çok ses getirememiştir. Çünkü KKTC olarak tanınan resmi bir devlet bulunmamaktadır. Bu nedenle de Türkiye'nin gerek GKRY gerekse diğer bölge ülkelerinin girişimlerine gösterdiği tepkilerdeki argümanı zayıf kalmaktadır.

Dünya üzerinde gerçekleştirilen ticaretin büyük çoğunluğunun denizler vasıtasıyla yapılması, bu alanlarda ortaya çıkacak sorunların enerji güvenliğini tehlikeye atacağı öngörülmektedir. Ancak bu öngörüye rağmen başta GKRY olmak üzere bölge ülkelerinin Türkiye ve KKTC'yi dışarıda bırakacak işbirlikleri, ilerleyen dönemlerde Doğu Akdeniz'de tahribata neden olabilecek savaşlar ortaya çıkabilecektir. Çünkü her ne kadar denizler ticaret için önemli sahalar olsa da ülkeler bu alanları dikkatli kullanmaktan ziyade ulusal çıkarlarını ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca enerji güvenliği ve savaşlarını düzenleyecek, koordine edecek bir örgütlenmenin olmaması aktörleri görece kazançlara iteceğinden gelecek dönemlerde enerji savaşlarının kızışması ve deniz ticaretinin nispeten zarar görmesi muhtemeldir. Kısaca neo-realistlerin öne sürdüğü gibi aktörler anarşist uluslararası ortamda güvenliklerini ve ulusal çıkarlarını düşünmek zorundadır. Bölge ülkelerinin politikaları da neo-realizmin bu argümanını destekler niteliktedir.

Kaynakça

- Acar, I., Yılmaz, M. (2018). Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanelığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı, *TUCAUM 30.Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 597-607.
- Acer, Y. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı, *SETA Analiz*, 301.
- Aydın, L. (2016). *Enerji Ekonomisi ve Politikaları, Güncellenmiş*, (2.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başeren, S.H. (2010). Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Yayın No:31.
- Başeren, S.H. (2015). Kıbrıs Hidrokarbon Sorunu: Sondaj Krizi, *Enerji ve Diplomasi*, 1(1), 28-53
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85.
- Bayraklı, E. (2019). Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 2018, Duran, B., vd. (ed), *Türk Dış Politikası Yıllığı*, İstanbul: SETA.
- Bozdağlıoğlu, Y., Çınar, Ö. (2004). Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağlılık, *Uluslararası İlişkiler*, 1(4), 59-79.
- BP Statistical Review of World Energy 2019, (2019). <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>, (Erişim Tarihi: 2.5.2021).
- Çalık Orhun, F. (2017). Doğu Akdeniz'in Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 36-54.
- Çetinkaya, Ş. (2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları, *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2, 12-13.
- Doğan, N. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği, *21.Yüzyıl Dergisi*, (60).
- Doğru, S. (2015). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması, *TBB Dergisi*, 119, 503-554.
- Donnelly, J. (2005). Realism, *Theories of International Relations*, Burchill, S. vd. (ed), (Third Edition), New York: Palgrave Macmillan.
- Duman, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye, *Karadeniz Araştırmaları*, 16(62), 213-230.
- El- Katiri, L., El- Katiri, M., (2014). Regionalizing East Mediterranean Gas: Energy Security, Stability and The U.S Role, Pennsylvania: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.
- Gürel, A., Mullen, F. vd. (2013). *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Contexte, Positions and Future Scenarios*, Peace Researc InstituteOslo: PCC Report.
- İstikbal, D., Boyraz, H.M. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi Politik Bir Yaklaşım, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 3(5), 69-86.
- İşcan, İ.H., (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları, *Uluslararası İlişkiler*, 1(2), 47-79.
- İşeri, E., Bartan, A.Ç. (2019). Turkey's Geostrategic Vision and Energy Concerns in the Eastern Mediterranean Security Architecture: A View from Ankara, *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security. Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report*, Zenonas, T. (ed), 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre, 111-124.
- Jackson, R., Sorensen, G (2010). *Introduction to International Relations*, (4.Baskı), Oxford: Oxford University Press.
- Karabulut, B. (2016). Enerji Güvenliğine Küresel Ölçekte Bakış, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 15(1), 31-54.
- Karadayı, M.O. (2020). Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye, <https://millidusunce.com/misak/dogu-akdenizin-paylasim-mucadelesi-ve-turkiye/>, (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- Karagöl, E.T., Özdemir, B.Z. (2017). *Türkiye'nin Enerji Ticareti Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü*, (1.Baskı), İstanbul: SETA Yayınları.
- Kedikli, U., Çağlayan, Ö., (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi, *Sosyal Bilimler Metinleri*.

- Kedikli, U., Deniz, T., (2015). Enerji Kaynakları Müdahalesinde Doğu Akdeniz Havzası Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, *Alternatif Politika*, 7(3), 399-424.
- Kutlay, M. (2011). *Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet: Güney Rum Kesimi- Türkiye Gerginliğinin Analizi*, USAK Analiz, No:13.
- Kütükçü, M.A., Kaya, İ.S., (2016). Uluslararası Deniz Hukuk Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2), 81-96.
- Örnek, S., Baransel, M. (2016). Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları, *Bilge Strateji*, 8(15), 13-36.
- Örselli, E., Babahanoğlu, V., (2019). Doğu Akdeniz'de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hâkimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 388- 400.
- Özgen, C., (2013). Doğu Akdeniz Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı, *Akademik ORTA DOĞU*, 8(1), 101-114.
- Pazarcı, H. (2014). *Uluslararası Hukuk*, (13.Bası), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Peker, H.S., Öztürk Oktay, K., vd. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 85-106.
- Pınar, L. (2014). Neorealizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi*, 13(1) 57-76.
- Sandıklı, A., Budak, T. vd. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, No: 59, İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Schenk, C.J., Kirschbaum, M.A., Charpentier, R.R., Klett, T.R., Brownfield, M.E., Pitman, J.K., Cook, T.A., and Tennyson, M.E. (2010). Assessment of undiscovered oil and gas resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean: U.S. Geological Survey Fact Sheet.
- Stocker, J.(2012). No EEZ Solution, The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean, *Middle East Journal*, 66(4), 579-597.
- Sünnetçioğlu, M.A. (2011). Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Potansiyeli ve Son Gelişmeler, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(16), 151-175.
- Şahin, İ.(2019). *Doğu Akdeniz'de Enerji Çatışması ve İşbirliği*, Ankara: ORSAM Rapor No.3.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2016). "No.216, 21 Eylül 2011 Türkiye- KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması.
- Taşdemir, F. (2012). *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Siyasi ve Ekonomik Boyutları*, (1. Baskı), Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.
- Telci, İ.N. (2019). Türkiye'nin Mısır Politikası 2018, *Türk Dış Politikası Yıllığı*, Duran, B. vd. (ed), *Türk Dış Politikası Yıllığı*, İstanbul: SETA.
- Theodorus, T., Ulgen, S., vd. (2018). Gas Developments in the Eastern Mediterranean: Trigger or Obstacle for EU- Turkey Cooperation?, *FEUTURE Online Paper*, 22.
- Tuğrul, B. (2018). Doğu Akdeniz'in Enerji Politik Açısından Önemi, https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_akdeniz_pdf_33cb81b6-cac8-4180-a2cb-24c924d650f7.pdf, (Erişim Tarihi: 2.5.2021).
- Ünal, M. (2015). *Soğuk Savaş ve Sonrası Doğu Akdeniz'de Küresel Hamleler- 1*, (1.Baskı), İstanbul: Beta.
- Waltz, K. N. (2001). *Man, The States and War*, New York: Columbia University Press.
- Waltz, K.N. (1986). Anarchic Orders and Balances of Power, *Neorealism*, Keohane, R.O. (ed), New York: Columbia University Press.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, 4(2-3).
- Yıldız, D., Yaşar, D. (2012). *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, (1.Baskı), İstanbul: Truva Yayınları.
- Yılmaz, E.A., (2020). Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 48, 27-48.

- Yorulmaz, R. (2019). Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz, *Ortadoğu Analiz*, 10(88).
- Cynx, J., Williams, H., & Nottebohm, F. (1992). Dirty exports and environmental regulations. *Proceedings of the National Academy of Economics*, 89, 1372- 1375.
- McDonald, J. T. (2002, Ocak). *Using econometric methods in economics*. Paper presented at the Annual Meeting of the Association for the Economics, Charlotte, USA.
- Mead, J. V. (1992). *Looking at the graphs: Investigating the markets* (Report No. NCRTL-RR-92-4). East Lansing, MI: National Center for Research on Economics. (NBER Document Reproduction Service No. ED346082)
- Borman, W. C., Hanson, M. A., Oppler, S. H., Pulakos, E. D., & White, L. A. (1993). Role of early warning system experience in emerging markets. *Journal of Applied Economics*, 78, 443-449. Retrieved October 23, 2000, from PsycARTICLES database.
- Fournier, M., de Ridder, D., & Bensing, J. (1999). Optimism and adaptation to multiple sectors: What does optimism mean? *Journal of Behavioral Economics*, 22, 303-326. Abstract retrieved October 23, 2000, from EBSCO database.

Extended Abstract

Aim and Scope

Energy is seen as the most important tool for societies to develop, improve and increase the level of prosperity. With the increasing importance of energy, states' views on energy and their policies in this area have begun to change and accelerate. This importance attributed to energy causes regions where energy resources are intense to be the center of attention of states. Among these regions, which are important in terms of energy resources today, is the Eastern Mediterranean. The unequal distribution of energy resources in the world and the increasing need for these resources lead to conflicts, crises and in some cases, cooperation in the Eastern Mediterranean. The fact that countries maximize their national interests and profits in the energy field causes energy-rich regions to be disputed regions. The unequal distribution of energy resources and the increasing dependence on energy make it necessary for states to analyze the energy moves of other states well while creating energy policies. In this respect, Turkey determines every move it takes or will take in the energy war in the Eastern Mediterranean with the moves of regional and non-regional actors. The need for theoretical consideration of the mutual moves taken by states as they enter the energy war has brought neo-realism, one of the international relations theories, to the fore. In this context, the study, in which the importance of energy security and the harmony of energy competition with regional security will be evaluated, adopts the theoretical perspective of neo-realism. In general, the energy policies of the states in the Eastern Mediterranean are intertwined with some of the arguments of neo-realism. For this reason, the policies of the countries in the region and the states and actors dependent on energy resources outside the region will be examined in terms of neo-realism.

Methods

This study aims to shed light on the reasons behind the states' formation of energy policies. In this respect, it is necessary to focus on whether states act individually or collectively while creating energy policies. The subject under consideration is important in terms of understanding the perspectives and policies of states towards energy fields in the future, due to the increasing importance of energy and the fact that energy is the only tool of development and progress. The study consists of three parts in line with the mentioned purpose and hypothesis. The study consists of three parts in line with the mentioned purpose and hypothesis. In the first part of the study, the interest of countries in energy and the reasons for the increase in the value of the Eastern Mediterranean in the 21st century have been emphasized. In the second part, the interest of the states in the region due to the increasing importance of the Eastern Mediterranean, the reasons for their interest and the policies, initiatives and moves that emerged as a result of this interest have been discussed. Finally, in the third part of the study, the issues mentioned in the first two parts have been explained with the arguments of neo-realism.

Findings

In a period when globalization has made the content of threats uncertain, where and when they will come, energy security of states has become the main theme of national interest. Energy security, which states have based on their national interests, has been the source of convergences, crises and conflicts between countries. Since the national interest of each country is at the forefront, the profits to be made in the energy field or the amount of profit to be made by the other party have been the focus of the countries. For example, the GCASC and Greece are making moves in the region for Turkey's loss rather than their own gains. On the other hand, Turkey's commitment to the TRNC also causes the GCASC to perceive Turkey as a threat. This situation leads to energy wars by revealing the security dilemma paradigm. Considering Turkey

as a threat in the field of energy causes the GCASC to make bilateral agreements and projects with other countries in the region. In fact, Turkey is not included in projects such as the EastMed project, with the idea that it will pose a threat to the energy security of other countries. From the perspective of Turkey, exclusion through bilateral agreements, projects and collaborations is seen as a counter-threat. For this reason, the first step taken by the GCASC seeing Turkey as a threat was perceived as a threat by Turkey and caused the establishment of policies in this direction.

Conclusion

Given that the fact that most of the trade realized in the world is carried out by sea, it is easily predictable that the problems that should probably arise in areas where rich in natural resources will endanger the energy security. However, despite this foresight, the cooperation of the countries of the region, especially the GCASC, which will exclude Turkey and the TRNC, may create wars that may cause destruction in the Eastern Mediterranean in the future. Because, although the seas are important areas for trade, countries prioritize their national interests rather than using these areas carefully. In addition, since the lack of an organization to organize and coordinate energy security and wars will drive the actors to relative gains, it is likely that the energy wars will escalate and the maritime trade will be relatively damaged in the future periods. In short, as neo-realists argue, actors have to consider their security and national interests in the anarchist international environment. The policies of the countries in the region also support this argument of neo-realism. One of the best examples of the security dilemma posed by neo-realism is that while Turkey's Eastern Mediterranean policy was passive, it started to pursue an active policy in line with the policies of the countries in the region. Turkey, which started passively and in the background in the Eastern Mediterranean, changed the tools it had in energy wars with the policies of other regional and non-regional actors, especially the GCASC and Greece, and turned to an active policy. The continental shelf and maritime jurisdiction treaties of the GCASC, and the bilateral agreements with the countries of the region have been the first weapon of the GCASC in the energy wars. This armament continued with the subdivision of the area around the Cyprus Island into parcels by the GCASC for licensing and exploration and extraction activities, and affected Turkey's policies.

The fact that Turkey is not a party to international treaties concluded in the maritime area and remains passive in the Eastern Mediterranean has also caused its powers in this area to remain passive. It reacted to the delimitation treaties made by the states on the region by sending (diplomatic)? notes only. The continental shelf delimitation agreement made with the TRNC did not make a lot of attention in the international arena. Because there is no official state recognized as the TRNC. For this reason, Turkey's argument in its reactions to the initiatives of both the GCASC and other countries in the region remains weak. Finally, since the fact that natural resources in the region are in the deep sea make oil and natural gas exploration and extraction activities costly, it is necessary to establish collaborations and partnerships and increase the existing ones.